

RESULTATS I PERSPECTIVES. LES FORCES MOTRIUS DE LA REVOLUCIÓ

LEV TROTSKI

1906

Versió catalana feta per Alejo Martínez des de: León Trotski [1906] 1971; “Resultados y perspectivas. Las fuerzas motrices de la revolución.”, en, 1905. *Resultados y perspectivas*, tome 2, Editions Ruedo Ibérico – Biblioteca de Cultura Socialista, París, pp. 145-224.

Introducció

La revolució a Rússia va arribar inesperadament per a tots, excepte per a la socialdemocràcia. Feia ja molt de temps que el marxisme havia pronosticat la inevitabilitat de la revolució russa, que havia d'esclatar com a conseqüència del conflicte entre les forces del desenvolupament capitalista i les de l'absolutisme burocràtic. El marxisme havia predit el contingut social de la revolució venidora. En considerar-la una revolució burgesa assenyala que les tasques *objectives immediates* de la revolució serien les de crear condicions «normals» per al desenvolupament de la societat burgesa en la seua totalitat.

El marxisme tenia raó; açò ja no necessita cap discussió ni prova. Els

marxistes tenen avui una tasca completament distinta: reconèixer, amb ajuda de l'anàlisi del seu mecanisme intern, les «possibilitats» de la revolució en desenrotllament. Seria un greu error equiparar simplement la nostra revolució amb els esdeveniments dels anys 1789-1793 o de l'any 1848. Analogies històriques amb què el liberalisme es manté viu no poden reemplaçar una anàlisi social.

La revolució russa està caracteritzada per particularitats que deriven dels trets força especials del nostre desenvolupament sociohistòric i que ens obrin, per la seua banda, perspectives històriques completament noves.

1.- Les particularitats del desenvolupament històric

Comparant el desenvolupament social de Rússia amb el d'altres estats europeus (resumint els seus trets comuns i posant en relleu les diferències entre la seua història i la història russa) estem en condicions de dir que la característica essencial del desenvolupament social rus és el seu primitivisme i la seua lentitud.

No volem ocupar-nos ací de les causes naturals d'aquest primitivisme, però el fet en si ens sembla indubtable: la societat russa nasqué sobre una base econòmica més simple i més pobre.

El marxisme ensenya que el desenvolupament de les forces productives constitueix la base del procés sociohistòric. La formació de corporacions i classes econòmiques només és possible quan aquest desenvolupament ha assolit un punt determinat. És necessari, per a la diversificació de capes i classes, que està, al seu torn, determinada pel desenvolupament de la divisió del treball i la formació de funcions socials especialitzades, que la part de la població que està ocupada directament en la producció material produïska, per damunt del seu propi consum, un plusproducte, un excedent: i només per apropiar-se alienadament d'aquest excedent poden nàixer i estructurar-se les classes no productives. La divisió del treball dins les mateixes classes productives únicament és imaginable a partir d'un cert nivell de desenvolupament en l'agricultura, en què queda garantit l'abastiment de la població no camperola amb articles agrícoles. Aquestes condicions prèvies per al desenvolupament social ja han estat formulades exactament per Adam Smith.

D'això en resulta (malgrat que el període de Novgorod en la nostra història coincideix amb els començaments de l'Edat Mitjana europea) que

el lent desenvolupament econòmic, a causa de condicions historiconaturals (situació geogràfica desfavorable, població escassa), obstaculitzà el procés de la formació de classes, donant-li un caràcter més primitiu.

És molt difícil dir quina direcció hauria pres la història de la societat russa si hagués transcorregut aïlladament i si hagués estat influenciada només per les seues tendències internes pròpies. És prou de mencionar que aqueix no ha sigut el cas. La societat russa que es formava sobre una determinada base econòmica interior estava sempre davall l'influx, i inclús sota la pressió, del medi sociohistòric exterior.

En el procés de l'enfrontament d'aquesta ja formada organització socioestatal amb les altres, veïnes, feu un paper decisiu, del costat d'una el primitivisme de les circumstàncies econòmiques i, del de les altres, el seu nivell de desenvolupament relativament alt.

L'Estat rus que s'havia format sobre una base econòmica primitiva, entrà en relació i arribà a tindre conflictes amb organitzacions estatals que s'havien desenrotllat sobre una base econòmica més alta i més estable. Ací es plantejaven dues possibilitats: o bé l'Estat rus s'enfonsaria en aquesta lluita, com s'havien enfonsat l'Horda d'Or en la lluita amb l'Estat de Moscou, o bé l'Estat rus hauria d'avançar-se, en el seu desenvolupament, a l'evolució pròpia de les condicions econòmiques i gastar moltes més energies vitals de les que hagueren estat necessàries en el cas d'un desenvolupament aïllat. Per a la primera alternativa l'economia russa *no era prou* primitiva. L'Estat no es desfeu, sinó que va començar a desenvolupar-se mercès a un suprem esforç de les seues forces econòmiques.

L'essencial no és, doncs, que Rússia estigués rodejada d'enemics. Únicament això no és prou. En principi això val per a qualsevol Estat europeu excepte potser per a Anglaterra; però amb la diferència que, en la seua lluita per l'existència, aqueixos estats es recolzaven en una base econòmica més o menys homogènia i, per açò mateix, el desenrotllament de la seua estabilitat no estava exposada a una pressió *exterior* tan forta.

La lluita contra els tàrtars nogais i els de Crimea exigia el màxim d'esforç; però per descomptat no n'exigia més que la lluita secular de França contra Anglaterra. No foren els tàrtars que van obligar la vella Rússia a introduir les armes de foc i els regiments permanents de la guàrdia imperial, no foren els tàrtars que la van obligar més tard a crear la cavalleria i la infanteria sinó la pressió per part de Lituània, Polònia i

Suècia.

Com a conseqüència d'aquesta pressió exercida des d'Europa occidental, l'Estat devorà una part excessivament gran de la plus-vàlua, o el que és el mateix, vivia a les costelles de les classes privilegiades que s'acabaven de formar, endarrerint així el seu (de totes maneres) lent desenvolupament. Però açò no és tot. L'Estat es va llançar sobre el «producte necessari» del llaurador, privant-lo dels seus mitjans d'existència, obligant-lo, amb d'això, a abandonar la terra en què acabava d'establir-se i, d'aquesta manera, obstaculitzà el creixement de la població, frenà el desenvolupament de les forces productives. Així és que, en la mesura en què l'Estat va devorar una part desproporcionada de la plus-vàlua, obstaculitzà la diversificació, ja prou lenta, de les capes socials; i en la mateixa mesura en què restà una part considerable del producte *necessari* destruï, ell mateix, les primitives bases de producció, que eren el seu suport.

Però, sobretot, per a apropiar-se d'una part del producte social, necessari per tal de continuar existint i funcionant, l'Estat *necessitava* una organització *jerarquicoclassista*. Així, mentre minava les bases econòmiques del seu creixement, pretenia, alhora, forçar el seu desenvolupament mitjançant mesures estatals autoritàries i intentava (com qualsevol altre Estat) guiar al seu gust el procés de formació de les capes socials. En això un historiador de la civilització russa, Miliukov¹ veu un *contrast* directe amb la història d'occident. No obstant, no hi ha ací en veritat cap contrast.

La monarquia classista de l'Edat Mitjana, que més tard evolucionà vers un absolutisme burocràtic, representava una forma d'Estat en la qual estaven arrelats determinats interessos i relacions socials. Però aquesta forma d'Estat, una vegada formada i establerta, va engendrar interessos propis (dinàstics, cortesans, burocràtics..) que entraren en conflicte no sols amb els interessos de les capes baixes sinó inclús amb els de les capes altes. Les classes dominants, que formaven un «mur de separació» socialment imprescindible entre les masses de la població i l'organització estatal, pressionaren sobre aquesta última i van convertir els seus propis interessos en el contingut de la seua praxi estatal. Però l'autoritat pública defengué, al mateix temps, *el seu propi* punt de vista, també enfront dels interessos de les classes altes. Com tal poder independent, desenrotllà una política d'oposició contra les aspiracions d'aquelles cercà subordinar-se-les. La història efectiva de les relacions entre Estat i classes va transcórrer

P. Miliukov; *Esboços per a la història de la civilització russa*, Sant Peterburg, 1896.

en el sentit d'una resultant que estava determinada per aquesta constel·lació de forces. Un procés, semblant en la seua essència, tingué lloc també en la vella Rússia.

L'Estat intentava aprofitar-se dels grups econòmics en desenvolupament i subordinar-los als seus interessos financers i militars específics. Els naixents grups econòmics dominants intentaren servir-se de l'Estat per a assegurar-se els seus privilegis en forma de privilegis de classe. En aquest joc de forces socials, el poder de l'Estat tingué una importància molt més gran que en la història de l'Europa occidental.

Aquest intercanvi d'ajudes mútues entre l'Estat i els grups socials superiors, que s'expressa en la distribució, de mutu acord, de drets i obligacions, de càrregues i privilegis, es realitza a expenses del poble treballador.

A Rússia, l'intercanvi era menys avantatjós per a l'aristocràcia i el clergat que en les monarquies classistes medievals d'Europa occidental. Això és indiscutible. I, no obstant, dir que a Rússia l'autoritat pública hagués creat, de per si, les classes, pel seu propi interès, mentre que en l'occident, en la mateixa època, les classes van crear l'Estat, és una increïble exageració, una absoluta falta de perspectiva (Miliukov).

No es poden crear classes per un procediment, per un mer expedient jurídic estatal. Abans que aquest o aquell grup social pugui, amb ajuda de l'autoritat pública, esdevenir una classe privilegiada, prèviament ha d'haver-se format econòmicament, i, per torna, amb totes les seues prerrogatives socials. No es poden fabricar classes segons una jerarquia preconcebuda o segons el model de la Legió d'Honor. L'autoritat pública únicament pot dipositar tot el pes de la seua ajuda per tal d'afavorir aquest procés econòmic elemental, del qual es deriven més tard les formacions econòmiques superiors. Com hem mostrat, l'Estat rus gastà relativament moltes forces i obstaculitzà el procés de cristallització social, malgrat que ell mateix ho necessitava. És per tant natural que, per la seua banda, intentés forçar, sota la influència i la pressió del món occidental socialment més configurat (una pressió que va ser proporcionada per mitjà de l'organització militar estatal), la diversificació social sobre una base econòmica primitiva. A més: com la necessitat d'accelerar aquest procés havia sorgit de la debilitat del desenvolupament socioeconòmic, és natural que l'Estat, en els seus esforços previsors, aspirés a aprofitar la seua preponderància de poder per a dirigir, segons el seu propi criteri, precisament aquest desenrotllament de les classes altes. Però quan l'Estat va voler obtenir èxits majors en aquest sentit ensopegà,

primer que res, amb la seua pròpia debilitat, amb el caràcter primitiu de la seua pròpia organització; i aquest estava, com ja sabem, determinat pel primitivisme de l'estructura social.

Així va ser impulsat l'Estat rus, construït sobre la base de l'economia russa, per la pressió amistosa i, més encara, per la pressió rival de les organitzacions estatals veïnes que s'havien format sobre una base econòmica més desenvolupada. A partir d'un moment determinat (en especial des de finals del segle XVII) l'Estat aspirà a accelerar artificialment amb un esforç suprem, el desenvolupament econòmic natural. Nous rams d'oficis, màquines i indústries, producció en gran escala i capital semblaven, per dir-ho així, servir com a empelts en el tronc econòmic natural. El capitalisme apareix com un fill de l'Estat. Des d'aquest punt de vista també es podria dir que tota la ciència russa és un producte artificial dels esforços estatals, posada artificialment sobre el tronc natural de la ignorància nacional².

El pensament rus es va desenrotllar, com l'economia russa, davall la pressió directa del pensament i de l'economia (més avançats) d'occident. Com a conseqüència del caràcter econòmic natural de l'economia, és a dir com a conseqüència del comerç exterior molt poc desenvolupat, les relacions amb els altres països tenien un caràcter principalment estatal, la influència que Rússia havia de sentir d'aqueixos països, abans de poder adoptar la forma de competència econòmica directa, es va manifestar més prompte com una lluita aferrissada per l'existència estatal mateixa. L'economia occidental influencià sobre la russa mitjançant l'Estat. Per a poder sobreviure millor entre estats enemics i millor armats, Rússia estava obligada a introduir fàbriques, escoles de navegació, llibres instructius sobre la construcció d'instal·lacions de fortificació, etc. Però si el moviment general de l'economia interior no s'hagués dirigit en aquest sentit, si l'evolució d'aquesta economia no hagués creat una necessitat d'aplicació i generalització dels coneixements, aleshores tots els esforços de l'Estat hagueren sigut infructuosos: l'economia nacional, que evolucionava d'una manera normal de la forma d'economia natural a la forma d'economia diner-mercaderies, només va reaccionar a les mesures del govern que es corresponien amb aquesta evolució, i només en la mesura en què estaven d'acord amb d'ella. La història de la fàbrica russa, del sistema monetari rus i del crèdit estatal és una prova contundent d'aquesta interpretació dels fets que acabem d'exposar.

² És prou amb tenir present els trets característics de la relació original entre Estat i escola per constatar que l'escola ha estat un producte, com a mínim, igual "d'artificial" que la fàbrica. Els esforços estatals per la instrucció il·lustren aquesta "artificialitat". Als alumnes que nos agradaven d'anar a escola se'ls nugaba amb cadenes; tota l'escola estava en cadenes. Les classes eren un servei. El alumnes rebien sous, etc.

“La majoria dels rams industrials (metall, sucre, petroli, aiguardent i àdhuc teixits de fibra) [escriu el professor Mendeleev] van nàixer directament davall l'acció de mesures governamentals, a vegades també amb ajuda d'altres subvencions però, sobretot, perquè el govern pretenia, pel que s'ha vist, en totes les èpoques, una política proteccionista conscient, arribant, durant el regnat del tsar Alexandre, a escriure-la obertament sobre la seua bandera. El govern suprem que s'atenia, per a Rússia, amb plena consciència, als principis del proteccionisme, s'havia avançat a totes les nostres classes instruïdes en conjunt”³. El savi panegirista del proteccionisme industrial oblida afegir que la política governamental no estava dictada sobre la base d'una preocupació pel desenvolupament de les forces productives sinó per consideracions purament fiscals i, en part, tecnicomilitars. Per aquest motiu, la política d'aranzels protectors estava en contradicció no sols amb els interessos fonamentals del desenvolupament industrial sinó també amb els interessos privats de grups d'empreses individuals. Així, els fabricants de cotó declararen obertament que “els aranzels de cotó tan alts no són mantinguts per a la promoció del cultiu de cotó sinó només a causa d'interessos fiscals”. Així com el govern en “crear” les classes havia posat els ulls sobretot en els tributs per a l'Estat, també en “establir» la indústria dirigia la seua preocupació principal envers les necessitats del fisc. Però, indubtablement, l'autocràcia, al transplantar la producció industrial en sòl rus, jugava un paper important.

En l'època en què la societat burgesa en desenvolupament començà a sentir la necessitat de les institucions polítiques d'occident, l'autocràcia estava equipada amb un poder material semblant al dels països europeus. Es recolzava en un aparell burocràtic centralitzat que era completament insuficient amb vista al control de situacions noves però que, en canvi, era capaç de posar en moviment grans energies de caràcter repressiu sistemàtic. Les immenses distàncies del país havien estat superades per mitjà del telègraf, permetent que les iniciatives de l'administració es realitzaren amb seguretat, amb relativa unitat i amb rapidesa (en el cas de mesures repressives); els ferrocarrils feien possible desplaçar en poc de temps tropes militars d'un extrem a l'altre del país. Els governs prerrevolucionaris d'Europa a penes coneixien ferrocarrils i telègrafs. L'exèrcit que estava a la disposició de l'absolutisme era realment gegantí i, si bé en els primers assaigs, la guerra rusojaponesa, s'havia mostrat inútil, era prou bo per al control de l'interior. No ja el govern de la vella França, sinó ni tan sols el govern de 1848 havia conegut res que pogués

³ D. Mendeleev: *Per a la comprensió de Rússia*, San Petesburg, 1906, p. 84.

igualar-se a l'actual exèrcit rus.

El govern, al mateix temps que amb ajuda de l'aparell fiscal militar explotava el país al màxim, augmentava el seu pressupost anual fins a la suma gegantina de 2.000 milions de rubles. Recolzat en l'exèrcit i en el pressupost, el govern autocràtic convertí la bossa europea de valors en el seu tresor privat i al contribuent rus en un tributari desesperat d'aquesta bossa.

Així el govern rus es presentava al món, en els anys vuitanta i noranta del segle XIX, com una immensa organització impositora i borsista amb una significació burocraticomilitar i amb un poder incommovible.

El poder financer i militar de l'absolutisme aclaparava i impressionava no sols a la burgesia europea sinó també al liberalisme rus, llevant-li qualsevol indici d'esperança en la possibilitat d'una disputa oberta amb l'absolutisme. Semblava com si el poder militar i financer de l'absolutisme exclogués qualsevol possibilitat d'una revolució russa.

En realitat ocorregué tot el contrari.

Com més centralitzat és un Estat i com més arrancat està de la societat, més prompte es converteix en una organització autònoma que està per dalt de la societat. Com més grans són les forces militars i financeres de tal organització, més àmpliament i amb més èxit pot lluitar per la seua supervivència. L'Estat centralitzador, amb el seu pressupost de 2.000 milions, amb els seus 8.000 milions de deute i amb milions d'homes sobre les armes, podia encara mantindre's inclús després d'haver deixat de correspondre a les necessitats elementals del desenvolupament social; necessitats, no sols referents a l'administració interna, sinó inclusivament les necessitats relatives a la seguretat militar, per a la garantia de la qual havia estat, originàriament, creat.

Com més duradora era aquesta situació, tant més es desenrotllava la contradicció entre les exigències del progrés econòmic i cultural i la política governamental, la qual multiplicava la seua pròpia desídia "en milions de vegades". A l'haver deixat enrere l'època de les grans reformes del tipus de solucions de recanvi (que no sols no podien eliminar aquesta contradicció sinó que, per contra, la posaven al descobert clarament per primera vegada) al govern se li feu objectivament cada vegada més difícil, i psicològicament cada vegada menys possible, el engegar per si mateix la marxa cap al parlamentarisme. L'única eixida a aquesta contradicció que en la mencionada situació se li ofería a la societat,

consistia a acumular el suficient vapor revolucionari en la marmita de l'absolutisme per a poder fer-la volar.

Així, el poder administratiu, militar i financer de l'absolutisme, el mateix que li havia proporcionat la possibilitat de sostenir-se en plena contradicció amb el desenvolupament social, no sols no exclouïa la possibilitat d'una revolució (com pensava el liberalisme) sinó que, al contrari, feia que la revolució fóra l'única sortida; a més, la revolució tindria un caràcter més radical com més profund es fes l'abisme entre el poder de l'absolutisme i la nació.

El marxisme rus pot, amb tota raó, estar orgullós d'haver sigut l'únic en assenyalar el sentit d'aquesta evolució i d'haver predit les seues formes generals⁴, en una època en què el liberalisme es nodria d'un «practicisme» utòpic i en què el moviment revolucionari dels populistes vivia de fantasmagories i de la creença en miracles.

Tot aquest transcurs de l'evolució social feia la revolució inevitable. Però quines eren les forces d'aquesta revolució?

2.- Ciutat i capital

El desenvolupament de les ciutats a Rússia és un producte de la història més recent (més exactament, un producte de les últimes dècades). Cap a finals de la regència de Pere I, en el primer quart del segle XVIII, la població urbana era d'un poc més de 328.000 persones, aproximadament el 3% de la població del país. Cap a finals del mateix segle era d'1.301.000, aproximadament un 4,1 % de la població total. En 1812 havia augmentat la població de les ciutats a 1.653.000, és a dir un 4,4 %. A mitjan segle XIX comptaven les ciutats encara amb només 3.482.000 persones, un 7,8 %. En l'últim cens (1897) es comptabilitzà finalment una xifra de població urbana de 16.289.000, el que fa aproximadament el 13% de la població total⁵.

Si concebem la ciutat no sols com a unitat administrativa sinó com a

⁴ Àdhuc un buròcrata tant reaccionari com el professor Mendeleev no pot deixar de reconèixer-ho. En a seua descripció del desenvolupament industrial diu: “Ací els socialistes reconeixien quelcom i àdhuc, en part, ho entenien però seguint el seu llatinisme [i] s'extraviaren en aconsellar l'ús de la violència, en deixar manifestar-se lliurement els instints animals del poble i en aspirar a la subversió i el poder.” (D. Mendeleev: *Per a la comprensió de Rússia*, p. 120.)

⁵ Hem pres aquestes dades de *Esbossos...* de Miliukov. La població urbana de Rússia sencera, incloent-hi Sibèria i Finlàndia, es calculà en 17.122.000, es a dir 13,25% segons el cens de 1897. (D. Mendeleev: *Per a una comprensió de Rússia*, 1906, 2ª edició, p. 90.)

formació economicosocial, llavors hem d'admetre que les meres dades mencionades no reflecteixen realment el desenvolupament de les ciutats: la pràctica estatal administrativa adjudicava a determinades ciutats innumerables privilegis amb la mateixa arbitriietat amb què en privava a d'altres i sense que en això entraren les més mínimes consideracions d'ordre tecnicocientífic. Aquestes xifres manifesten, no obstant, tant la falta d'importància de les ciutats en la Rússia anterior a les reformes com el seu creixement febril durant les últimes dècades. El creixement de la població urbana entre els anys 1.885 i 1.887 era, segons els càlculs de Mijailovski, d'un 33,8%, és a dir, més del doble del creixement de la població russa en general (15,25%) i quasi el triple de l'augment de la població rural (12,7%). L'increment ràpid de la població urbana (no agrícola) s'expressa encara més clarament si afegim els pobles i les ciutats petites amb un poc d'indústria.

Però les modernes ciutats russes no difereixen de les velles només pel seu nombre d'habitants sinó també pel seu caràcter social: són el centre de la indústria i del comerç. La majoria de les nostres velles ciutats a penes exercia un destacat paper econòmic; eren punts administrativomilitars o fortaleses, la seua població estava obligada al servei militar i, així mateix, era mantinguda pel fisc. La ciutat era generalment un centre administratiu, militar i recaptador d'impostos.

Quan la població no subjecta al servei s'establia en el terme municipal de la ciutat o en els seus voltants per a trobar protecció contra els seus enemics, aquest fet no impedia en absolut el que continués ocupant-se en l'agricultura. Inclús Moscou, la ciutat més gran de la vella Rússia, era (segons les explicacions del Miliukov) únicament "una residència del tsar, en què una part considerable dels seus habitants estava vinculada, d'una manera o d'una altra, a la cort, siga com a seguici, siga com a guàrdia de palau, siga com a servitud. De més de 16.000 llars que s'havien comptat en el cens de Moscou de 1.701, només 7.000 (44 %) eren traficants i artesans; i àdhuc aqueixos vivien a vora de la cort i treballaven per a les seues necessitats. Les restants 9.000 llars estaven formats pel clergat (1.500) i la classe dominant". La ciutat russa, igual que les ciutats que caracteritzaren al despotisme asiàtic i a diferència de les ciutats artesanes i comercials de l'Edat Mitjana, realitzava doncs una activitat purament de *consum*. Per la mateixa època en què la moderna ciutat occidental defenia amb més o menys èxit la política d'impedir que els artesans s'establiren en els pobles, la ciutat russa desconeixia encara per complet aquest fenomen. Però, on existia a Rússia una indústria transformadora, un ofici? : en els pobles, en l'agricultura. A causa de l'intens pillatge per part de l'Estat, el baix nivell econòmic no deixava

gaire marge a l'acumulació de riqueses ni a la divisió del treball social. L'estiu, molt més curt, en comparació amb l'occidental, portava amb si una inactivitat hivernal més llarga. Tot açò ocasionà que la indústria transformadora no es separés de l'agricultura ni es concentrés en les ciutats, sinó que continués com a ocupació accessòria en el camp. Quan en la segona meitat del segle XIX va començar el desenvolupament de la indústria capitalista en gran escala, no trobà cap indústria urbana sobre què assentar-se, sinó principalment l'ofici pobletà *kustar*⁶. El milió i mig d'obriers fabrils que hi ha, com a màxim, a Rússia (escriu Miliukov) té davant de si a almenys 4 milions de pagesos que estan ocupats en les seues aldees en la indústria transformadora, sense deixar per açò l'agricultura. Precisament aquesta classe, de la qual [...] va sorgir la fàbrica europea, no va participar de cap manera [...] en la construcció de la indústria russa.

El creixement posterior de la població i de la seua productivitat proporcionà una base natural per a la divisió del treball social i, per descomptat, també per a l'ofici urbà. Però a causa de la pressió econòmica dels països avançats, la gran indústria capitalista s'apoderà de seguida d'aquesta base, de forma que no va haver-hi temps suficient perquè l'ofici urbà florís.

Els quatre milions d'artesans *kustar* eren justament l'element que, a Europa, havia format el nucli de la població urbana entrant a formar part dels gremis com a mestres i oficials, i que després, progressivament, quedaren cada vegada més fora dels gremis fins a independitzar-se'n per complet. Era precisament aquesta capa d'artesans la que, durant la gran revolució, constituïa la part principal de la població dels barris més revolucionaris de París. Ja aquest fet (la insignificança de la indústria urbana) havia de tenir conseqüències incalculables per a la nostra revolució.⁷

La característica econòmica essencial de la ciutat contemporània és la transformació de les matèries primeres, de què l'abasteix el camp; per aquest motiu són decisives per a la ciutat les condicions de transport. Només la introducció del ferrocarril podia eixamplar de tal manera el camp d'avituellament de la ciutat fins al punt de fer possible l'aglomeració de centenars de milers de persones; la necessitat d'una tal

⁶ [Petita indústria camperola que tingué gran importància econòmica, inclús després de la revolució d'Octubre, especialment en els governs nòrdics poblats de boscos.]

⁷ En un temps en què l'equiparació indiscriminada entre la revolució russa i la revolució francesa de 1789 havia arribat a ser un tòpic el general Parvus albirà amb tota sagacitat que precisament aquesta circumstància constituïa la causa del caràcter específic de la revolució [Parvus Helfant, socialdemòcrata alemany, contribuï amb Trotski en 1904-1905, a l'elaboració de la teoria de la revolució permanent.]

aglomeració resultà de la gran indústria fabril. El nucli de població d'una ciutat moderna, almenys d'una ciutat d'importància econòmica i política, és la classe dels obrers assalariats, clarament diferenciada. Justament aquesta classe, que en l'època de la gran revolució francesa era encara substancialment desconeguda, havia de jugar en la nostra revolució el paper decisiu.

El sistema industrial fabril no sols col·loca el proletariat en la primera línia del front sinó que també empenya cap a la rera guarda la democràcia burgesa, que en revolucions anteriors havia trobat un suport en la petita burgesia urbana: artesans, petits traficants, etc. I una altra raó del paper polític desproporcionadament gran del proletariat rus la constitueix el fet que una part considerable del capital rus siga immigrat. Açò ha conduït (segons Kautsky) a què el proletariat haja augmentat en nombre, força i influència d'una manera que no guardava la més mínima proporció amb el creixement del liberalisme burgès.

Ja hem explicat com a Rússia el capitalisme no es desenvolupà a partir de l'ofici artesà. Quan el capitalisme arribà a la conquesta de Rússia portava amb si com auxiliar a la civilització econòmica europea; el seu competidor era l'artesà *kustar* desemparat o l'industrial urbà arruïnats; i posseïa en canvi al seu favor, com a reserva de força de treball, al camperolat semiempobrit. L'absolutisme, per la seua banda, afavorí sota diversos aspectes la subjugació capitalista del país.

Primer convertí el llaurador rus en tributari de la bossa mundial de valors. La manca, en el camp, del capital exigí contínuament per la ciutat, preparava el terreny per a les condicions usuràries dels emprèstits estrangers. Des de la regència de Caterina II fins al ministeri Witte-Durnovo⁸ van treballar banquers d'Amsterdam, Londres, París i Berlín amb mires a la transformació de l'autocràcia en un gegantí objecte d'especulació en bossa. Una part considerable dels anomenats emprèstits interiors, que foren realitzats per institucions nacionals de crèdit, no es diferenciaren gens dels emprèstits estrangers, ja que de fet van ser adquirits per capitalistes estrangers. L'absolutisme, mentre proletaritzava i pauperitzava els llauradors mitjançant alts impostos, convertia els milions de la bossa europea en soldats, en creuers cuirassats, en presons d'incomunicació i en ferrocarrils. La major part d'aqueixes despeses era absolutament improductiva des del punt de vista econòmic. Una part immensa del producte nacional fou pagat a l'estranger en forma d'interessos i enriquia i enfortia l'aristocràcia financera d'Europa. La

⁸ [Aquest ministeri Witte, en què P. N. Durnovo era ministre de l'Interior, existí des d'octubre de 1905 fins a maig de 1906.]

burguesia financera europea, la influència política de la qual ha anat creixent contínuament durant les últimes dècades en els països de govern parlamentari fent retrocedir la influència dels capitalistes industrials i comercials, ha convertit realment al govern tsarista en el seu vassall. Ara bé, aquesta burgesia no volia ni podia arribar a ser una part de l'oposició burgesa en l'interior de Rússia i efectivament no ho va ser. Pel que fa a les seues simpaties i antipaties es guiava pel principi que ja havien formulat els banquers Hoppe i Cia., l'any 1.789, relatiu a les condicions de l'emprèstit per al tsar Pau. "Els interessos han de pagar-se *sense consideració de les circumstàncies polítiques*". La bossa europea estava inclús directament interessada en el manteniment de l'absolutisme: cap altre govern podia garantir-li semblants interessos d'usura. Però els emprèstits estatals no eren l'únic camí per mitjà del qual s'importaven capitals europeus a Rússia. Els mateixos diners que devorà una gran part del pressupost nacional rus tornà a Rússia com a capital comercial i industrial, atret per les seues riqueses naturals intactes i, sobretot, pel seu mercat de treball no organitzat i desacostumat a la resistència. El període més recent del nostre increment industrial de 1.893 a 1.889 fou al mateix temps un període d'immigració accentuada del capital europeu. Aquest capital que quedava, doncs, ara com abans, en la seua major part en mans europees i que dominava l'escena política en els parlaments de França o Bèlgica, mobilitzà en canvi, sobre la terra russa, a la classe obrera.

El capital europeu llançà les seues principals branques de la producció i mitjans de comunicació sobre aquest país econòmicament endarrerit i l'esclavitzà, saltant una sèrie de fases tècniques i econòmiques intermèdies que, en canvi, en la seua pàtria havia de recórrer progressivament. Però com menys obstacles trobava en el camí vers el seu predomini *econòmic* menys important es configurà el seu paper *polític*.

La burgesia europea es desenvolupà a partir del Tercer Estat de l'Edat Mitjana. Aixecà la bandera de protesta contra el pillatge i la violència per part del Primer i del Segon estats, alçant-la en nom dels interessos del poble, al qual ella mateixa desitjava explotar. Durant la transformació de la monarquia classista medieval en absolutisme burocràtic, aquesta es va recolzar en la població urbana en la seua lluita contra les pretensions del clergat i de l'aristocràcia. La burgesia s'aprofità d'açò per a la seua pròpia promoció política. Així es desenrotllaven, simultàniament, l'absolutisme burocràtic i la classe capitalista; i quan xocaren en 1.789 es va mostrar que la burgesia gaudia del suport de la nació sencera.

L'absolutisme es va desenrotllar sota la pressió directa dels estats

occidentals. S'apoderà dels mètodes d'administració i dominació força abans que la burgesia capitalista assolís desenvolupar-se al nivell de l'economia nacional. L'absolutisme disposava ja d'un immens exèrcit permanent, d'un aparell burocràtic i fiscal centralitzat i emetia deute no amortitzable amb destí als banquers europeus, en una època en què les ciutats russes jugaven encara un paper econòmic completament subordinat.

El capital s'internà des de l'occident, beneficiant-se de l'ajuda directa per part de l'absolutisme, i va convertir en poc de temps una sèrie de velles ciutats arcaiques en centres industrials i comercials, i inclusivament va crear semblants ciutats comercials i industrials en llocs abans completament inhabitats. Aquest capital sovint es va presentar de sobte en la forma de grans i impersonals societats anònimes. En la dècada de la prosperitat industrial de 1.893 a 1.902, el capital nominal de les societats anònimes s'incrementà en 2.000 milions de rubles, mentre que de 1.854 a 1.892 havia augmentat només en 900 milions de rubles. El proletariat es veié sobtadament concentrat en grans aglomeracions, havent-hi tan sols entre l'absolutisme i ell una burgesia capitalista numèricament dèbil, aïllada del "poble", mig estrangera d'origen, sense tradicions històriques i animada únicament per la cobdícia.

3.- 1.789-1.848-1.905

La història no es repeteix. Per molt que es vullga comparar la revolució russa amb la gran revolució francesa, no per això es converteix la primera en una simple repetició de la segona. El segle XIX no ha transcorregut en va.

Ja l'any 1.848 presenta una gran diferència respecte a l'any 1.789. En comparació amb la gran revolució, la prussiana o l'austríaca sorprengueren per la seua falta d'empenta. D'una banda arribaren massa prompte; per un altre, massa tard. El gegantí esforç que necessita la societat burgesa per a arreglar comptes radicalment amb els senyors del passat, només pot ser aconseguit, bé per mitjà de la poderosa *unitat de la nació sencera* que es revolta contra el despotisme feudal, bé per mitjà d'una evolució accelerada *de la lluita de classes* dins d'aquesta nació en vies d'emancipació.

El primer cas es donà entre 1.789 i 1.793; tota l'energia nacional que s'havia anat acumulant en la tremenda resistència contra el vell ordre, es va bolcar per complet en la lluita contra la reacció. En el segon cas, que fins

ara no s'ha donat en la història i que considerem només com una possibilitat, es produeix, dins de la nació burgesa, el grau d'energia necessari per tal d'assolir la victòria sobre les fosques forces del passat, mitjançant una "discutible" lluita de classes. Els aspres conflictes interns que consumeixen gran part de les seues energies i priven a la burgesia de la possibilitat d'exercir el paper principal, empenten al seu antagonista cap endavant, li donen en un mes l'experiència de dècades, el col·loquen en el front més avançat i li lliuren les regnes esteses, ocasió que ell aprofita per a, decididament i sense vacil·lacions, donar als esdeveniments un ímpetu poderós.

O una nació que es contrau tota ella com un lleó preparant-se per al bot; o una nació que s'ha dividit definitivament, durant el procés de la lluita, per a deixar en llibertat de moviments la seua millor part en ordre a la realització de la tasca per a la qual el tot sencer ja no té forces suficients. Aqueixos són dos tipus oposats que, per descomptat, es poden contraposar en la seua forma pura només teòricament.

El pitjor és, com en tants altres casos, un terme mitjà en aquest terme mitjà es trobà l'any 1.848.

En el període heroic de la història francesa veiem davant de nosaltres una burgesia il·lustrada i activa que encara no havia descobert les seues pròpies contradiccions. La història li havia confiat la tasca del comandament, en la lluita pel nou ordre, no sols en contra de les institucions antiquades de França sinó també en contra de les forces reaccionàries de tota Europa. Com a conseqüència, la burgesia en totes les seues diverses fraccions es sent conductora de la nació, compromet les masses en la lluita, les transmet consignes i les assenyala la tàctica de la lluita. La democràcia unificà la nació davall una ideologia política. El poble (petitburgesos, camperols i obrers) elegien burgesos com a diputats i les tasques encarregades a ells per les masses, estaven escrites en el llenguatge d'una burgesia que era conscient del seu paper messiànic. Encara que també durant la revolució mateixa es destaquen clarament antagonismes de classe, l'ímpetu, una vegada aconseguit, de la lluita revolucionària elimina políticament i conseqüentment els elements burocràtics de la burgesia. Cap capa social és rellevada sense haver transmès abans la seua energia a la que li succeeix. Així, la nació com un tot continua la lluita pels seus objectius amb mitjans cada vegada més potents i decidits. Quan la crema de la burgesia adinerada se separa del nucli del moviment nacional que s'ha posat en marxa i s'alia amb Lluís XVI, es tornen les reivindicacions de la nació, que aleshores estan ja dirigides *contra* aquesta burgesia, devers el sufragi universal, i la república com a formes lògiques i inevitables de la democràcia.

La gran revolució francesa és, en efecte, una revolució nacional. Inclús

més: ací es manifesta en la seua forma clàssica la lluita mundial de l'ordre social burgès pel domini, el poder i la victòria indivisa dins del marc nacional.

Jacobinisme és avui una injúria en boca dels set-ciències liberals. L'odi burgès contra la revolució, contra les masses, contra la violència i contra la història que es fa en el carrer, s'ha concentrat en un crit d'indignació i d'angoixa: Jacobinisme! Nosaltres, l'exèrcit mundial del comunisme, històricament ja hem passat comptes fa temps amb el jacobinisme. Tot el moviment proletari internacional de l'actualitat ha nascut i s'ha enfortit en disputa amb les tradicions del jacobinisme. L'hem sotmès a una crítica teòrica, hem mostrat la seua estretor, hem desemmascarat la seua contradicció social, el seu utopisme, la seua fraseologia i hem trencat amb les seues tradicions que, durant dècades, passaven per herència sagrada de la revolució.

Però defenem el jacobinisme contra els atacs, les calúmnies i els ultratges insípids de què el fa objecte el liberalisme flegmàtic i exsangüe. La burgesia ha traït ignominiosament totes les tradicions de la seua joventut històrica, els seus mercenaris actuals profanen les tombes dels seus avantpassats i calumniem els vestigis dels seus ideals. El proletariat defèn l'honor del passat revolucionari de la burgesia. El proletariat que, en la pràctica, ha trencat tan radicalment amb les tradicions revolucionàries de la burgesia, les protegeix com a herència de grans passions, d'heroisme i iniciativa i el seu cor bateja ple de simpatia cap als fets i les paraules de la Convenció jacobina.

¿Què és el que va donar al liberalisme la seua força atractiva que no foren les tradicions de la gran revolució francesa? En quin altre període es va elevar la democràcia burgesa a tal altura, va encendre una flama tal en el cor del poble com ho assolí la democràcia jacobina, *sans-culotte* i terrorista de Robespierre l'any 1.793?

¿No era el jacobinisme qui possibilitava i possibilita encara al radicalisme burgès francès dels diversos matisos a mantindre en proscripció fins avui en dia a una immensa part del poble, inclús del proletariat (i això en una època en què el radicalisme burgès a Àustria i Alemanya nodria la seua breu història d'actes inútils i ridículs)?

¿No és la força atractiva del jacobinisme, la seua ideologia política abstracta, el seu culte per la República Sagrada i les seues declamacions solemnes, de què es nodreixen encara avui els radicals i radicalsocialistes francesos com Clemenceau, Millerand, Briand, Bourgeois i tots aqueixos polítics, més incapaços encara de conservar les essències de la societat burgesa que els *junkers* de Guillem II, estúpids per la gràcia de Déu;

junkers als quals envegen tan desesperadament les democràcies burgeses d'altres països mentrestant que, simultàniament, denigren la raó i la font de la seua posició política privilegiada (el jacobinisme heroic) amb calúmnies? Inclús després d'haver defraudat moltes esperances, va seguir el jacobinisme vivint com a tradició en la consciència del poble; el proletariat parlà encara durant molt de temps del seu futur en el llenguatge del passat. L'any 1.840, quasi mig segle després del govern del “partit de la Muntanya”, vuit anys abans dels dies de juny del 48, Heine visità diversos tallers en el suburbi Saint-Marceau, i va pogué veure el que llegien els obrers, “la part més forta de la classe baixa”. “Allí vaig trobar [així informà a un periòdic alemany] diverses edicions noves dels discursos del vell Robespierre, també dels pamflets de Marat per entregues, la *Història de la revolució* de Cabet, la libèl·lula verinosa de Cormenin, *Babeuf i la conspiració dels Iguals* de Buonarotti (tots ells escrits que olien com a sang... Com a fruit d'aquesta sembra [va profetitzar el poeta] amenaça prorrompre, més tard o més enjorn, des de la terra francesa la república.”⁹

L'any 1848, la burgesia era ja incapaç de fer un paper comparable. No era suficientment disposada ni audaç com per a assumir la responsabilitat de l'eliminació revolucionària de l'ordre social que s'oposava a la seua dominació. Mentrestant, hem pogut arribar a conèixer el *perquè*. La seua tasca consistia més prompte (d'això se n'adonava clarament) a incloure en el vell sistema garanties que eren necessàries, no per a la seua dominació política, sinó simplement per a un repartiment del poder amb les forces del passat. La burgesia havia extret algunes lliçons de l'experiència de la burgesia francesa: estava corrompuda per la seua traïció i acovardida pels seus fracassos. No sols es guardava molt bé d'empentar les masses a l'assalt contra el vell ordre sinó que cercava un suport en el vell ordre, amb la condició de rebutjar les masses que l'empentaven cap endavant.

La burgesia francesa va saber fer gran la seua revolució. La seua consciència era alhora la consciència de la societat sencera i res podia convertir-se en institució duradora sense haver estat reconegut abans per aquesta consciència com un objectiu seu, com una tasca seua de caràcter polític. Sovint adoptà una actitud teatral per tal d'amagar davant de si mateixa l'estretor del seu propi món burgès; però continuava avant no obstant.

La burgesia alemanya, en canvi, des del principi en comptes de “fer” la revolució, se separava d'ella. La seua consciència es rebel·là contra les condicions objectives de la seua pròpia dominació. No es podia arribar a la revolució amb el seu concurs, sinó contra ella. En el seu pensament, les institucions democràtiques es presentaven no com un objectiu de la seua

⁹ [Lutetia, carta del 30 d'abril de 1840, en : H. Heine: *Obres i correspondència*, Berlín, 1962, tomo 6, p. 268.]

lluita, sinó com el perill per al seu benestar.

L'any 48 es necessitava una classe que hagués estat capaç de fer-se amb els esdeveniments, prescindint de la burgesia i inclús en contradicció amb d'ella, una classe que hagués estat disposada no sols a empentar la burgesia cap endavant amb tota la seua força, sinó també a apartar del camí, en el moment decisiu, el seu cadàver polític.

Ni la petita burgesia ni el camperolat eren capaços de fer-ho.

La *petita burgesia* urbana era no sols hostil a l'ahir sinó també al demà. Estava encara encamisada en les circumstàncies medievals (però es veia ja impotent per a mantindre's enfront de la indústria "lliure"); encara configurava els trets de les ciutats (però ja cedia la seua influència a favor de la gran i mitjana burgesia); ofegada en els seus prejudicis, atordida per l'enrenou dels esdeveniments, explotada i explotant ella mateixa, àvida i desesperada en la seua cobdícia, la petita burgesia endarrerida no podia posar-se al capdavant dels esdeveniments mundials.

Al *camperolat* li faltava, en una mesura encara major, una iniciativa política independent. Des de feia segles sotmès, empobrit i furiós, sent sempre l'encreuament tant de la vella explotació com de la nova, el camperolat representava, en un moment determinat, una font rica en caòtica força revolucionària. Però desunit, dispersat, rebutjat de les ciutats, els centres nerviosos de la política i de la cultura, apàtic, limitat en el seu horitzó a allò que el rodejava immediatament i indiferent enfront de tot pensament urbà, el camperolat no podia prendre importància com a força dirigent. A partir del moment en què l'alliberaven de la càrrega de les obligacions feudals, el camperolat tornava a la seua immobilitat i pagava a la ciutat, que havia lluitat pels seus drets, amb extrema ingratitud: els llauradors alliberats es convertien en fanàtics de "l'ordre".

La *intel·liguència democràtica*, sense un poder de classe, s'arrossegava prompte, com una espècie de rera guarda política, a remolc de la seua germana major, la burgesia liberal; després, en moments crítics, es separava d'ella per donar únicament proves de la seua pròpia impotència. S'enredava en contradiccions insolubles i portava amb si aquesta confusió per totes parts.

El *proletariat* era massa dèbil, es trobava sense organització, sense experiència i sense coneixements. El desenvolupament capitalista havia progressat bastant com per a fer necessària l'abolició de les velles condicions feudals, però no tan prou com per a permetre destacar-se a la classe obrera (el producte de les noves condicions de producció) com una força política decisiva. L'antagonisme entre el proletariat i la burgesia

s'havia desenrotllat massa en el marc nacional d'Alemanya com perquè encara li fóra possible a la burgesia figurar intrèpidament amb el paper de protagonista nacional; però no s'havia desenrotllat tant com perquè el proletariat pogués fer-se càrrec ell mateix d'aquest paper. Malgrat que els fregaments interns de la revolució preparaven el proletariat per a la independència política, també el debilitaven, al mateix temps, l'energia i la unitat d'acció, feien malgastar infructuosament les forces i obligaven la revolució, després dels primers èxits, a marcar el pas sense moure's del lloc per a començar després la retirada sota els colps de la reacció.

Àustria ha estat un exemple especialment clar i tràgic d'aquesta inexperiència i de l'error que suposa no portar les condicions polítiques a les seues últimes conseqüències durant un període revolucionari.

El proletariat de Viena mostrà en 1.848 un heroisme sorprenent i una energia inesgotable. Una vegada i una altra es ficava de ple en la lluita empentat per un ronc instint de classe, sense tenir una idea general sobre els objectius de la mateixa; saltava d'una consigna a l'altra. La direcció del proletariat passà (sorprenentment) a *l'alumnat*, l'únic *grup democràtic* actiu que tenia, gràcies a la seua activitat, una gran influència sobre les masses i, per consegüent, també sobre els esdeveniments. Els estudiants podien, sens dubte, lluitar valentament en les barricades i fraternitzar honrosament amb els obrers, però eren incapaços d'assenyalar la direcció de la revolució, possibilitat que la “dictadura” del carrer havia col·locat entre les seues mans.

El proletariat, desunit, sense experiència política i sense direcció política independent, seguia els estudiants. En cada moment crític els obrers oferien fermament als “senyors que treballen amb el cap” l'ajuda dels “que treballen amb les mans”. Una vegada convocaren els estudiants als obrers, una altra vegada els tancaren el camí al centre de la ciutat. Altres vegades, en virtut de l'autoritat política de què es revestia la “legió acadèmica”, els prohibien plantejar reivindicacions pròpies independents. Heus ací la forma clàssica de la benèvola dictadura revolucionària *sobre* el proletariat.

La conseqüència de tot això foren els esdeveniments següents. Quan el 26 de maig tots els obrers vienesos van seguir la crida dels estudiants i es van posar en acció per a impedir que desarmaren a la “legió acadèmica”, quan la població de la capital aixecava barricades per totes parts, quan es demostrà sorprenentment patent i s'apoderà de tota la ciutat, quan la Viena armada tenia a Àustria com a suport, quan la monarquia, que fugí, havia perdut tot significat, quan, a causa de la pressió popular, se'ls manà també a les últimes tropes retirar-se de la capital, quan el poder governamental d'Àustria era un objecte sense amo, aleshores, no va haver-hi cap força política per a fer-se amb el timó.

La *burgèsia liberal*, conscientment, no volia encarregar-se d'un poder que havia estat pres d'una manera tan rapaç; somiava únicament amb la tornada de l'emperador, que s'havia retirat de l'òrfena Viena al Tirol.

Els *obrers* eren prou valents per a destrossar a la reacció, però no bastant organitzats i conscients per tal de prendre possessió de l'herència de la mateixa. Existia un moviment obrer potent, però no havia encara cap vertadera lluita de classes desenrotllada en la que el proletariat hagués pogut precisar els seus fins polítics. El proletariat, incapaç de prendre el timó per si mateix, tampoc podia induir la democràcia burgesa a què realitzés aquest gran acte històric, ja que la burgesia (com ja tantes altres vegades) s'amagava en el moment decisiu. Per a obligar a aquest covard a complir amb els seus deures, al proletariat li hagués calgut, en tot cas, la mateixa força i maduresa que per a l'organització d'un propi govern obrer provisional.

Comptat i debatut, una situació que un contemporani caracteritzà molt encertadament amb les paraules següents: “En efecte, a Viena s'ha edificat la república però, desgraciadament, ningú no se n'ha donat... “ La república, de la que ningú s'havia assabentat, va desaparèixer per a molt de temps i deixà el camí lliure als Habsburg... Una ocasió, una vegada que s'ha desaprofitat no torna per segona vegada.

De les experiències de les revolucions hongaresa i alemanya, Lassalle tragué la conclusió que, d'allí en avant, la revolució només es podia recolzar en la lluita de classes del proletariat.

Lassalle escriu a Marx en la seua carta del 24 d'octubre de 1.849: “Hongria tingué l'oportunitat, més que cap altre país, de culminar feliçment la lluita. Entre altres causes, perquè allí els partits encara no havien arribat a una separació i a un aïllament tan radicals, al fort contrast que es dona a Europa occidental; i perquè allí la revolució encara estava coberta sota la forma d'una lluita nacional per la independència. No obstant això, Hongria va sucumbir i precisament a causa de la traïció del partit *nacional*.

“Per tant (continua Lassalle en relació amb la història d'Alemanya durant els anys 1.848 i 1.849) açò m'ha servit de lliçó definitiva en el sentit de considerar que a Europa ja no pot acabar bé cap combat que no siga per endavant una pronunciada lluita *purament socialista*; que ja no podrà acabar bé cap lluita que implique les qüestions socials només com un element fosc, com un fons, presentant-se per fóra sota la forma d'una insurrecció nacional o d'un republicanisme burgès.”¹⁰

No anem a detenir-nos en la crítica d'aquestes decisives conclusions finals.

¹⁰ [Ferdinand Lassalle: *Cartes i escrits pòstums*, tom 3, G. Mayer, Stuttgart-Berlín, 1922, p. 14.]

En tot cas, són indubtablement correctes en el sentit que, ja a meitat segle XIX, no es podia resoldre la tasca nacional de l'emancipació per la pressió homogènia i unànime de la nació sencera. Només la tàctica independent del proletariat, el qual agafés les forces per a lluitar de la seua situació de classe i només d'ella, podia garantir la victòria de la revolució.

La classe obrera russa de l'any 1.906 no s'assembla en absolut a la classe obrera de Viena del 48. I la millor prova d'això és l'experiència dels soviets de diputats obrers. Ací no es tracta d'organitzacions de conspiradors minuciosament preparades, que en un moment d'exaltació es fan amb el poder sobre la massa del proletariat. No, ací es tracta d'òrgans creats metòdicament per aquesta mateixa massa en ordre a la coordinació de la seua lluita revolucionària. I aqueixos soviets, elegits per les masses i responsables davant d'elles, aquestes organitzacions incondicionalment democràtiques, practiquen una política de classe enormement decisiva en el sentit del socialisme revolucionari.

Les particularitats socials de la revolució russa apareixen especialment clares en la qüestió del lliurament d'armes al poble. Una milícia (guàrdia nacional) fou la primera consigna i la primera adquisició de totes les revolucions (1.789 i 1.848) a París, en tots els estats d'Itàlia, a Viena i a Berlín. L'any 1.848, la guàrdia nacional (és a dir, el lliurament d'armes als propietaris i als "intel·lectuals" fou una consigna de tota l'oposició burgesa, inclús de la més moderada, però el seu objectiu no era únicament el de protegir les llibertats guanyades o merament "concedides" contra els intents de subversió des de dalt sinó també la de preservar la propietat burgesa dels abusos del proletariat. La demanda d'una milícia era, per tant, una clara exigència classista de la burgesia. "Els italians sabien molt ben (comentà un historiador anglès liberal a propòsit de l'acord italià) que l'armament de la milícia civil faria impossible una subsistència del despotisme. A més era una garantia per a les classes posseïdores contra una possible anarquia i contra qualsevol classe d'agitació popular."¹¹ I la reacció dominant, que en els centres importants no disposava del suficient poder militar per a poder combatre "l'anarquia", és a dir, les masses revolucionàries, armava la burgesia. L'absolutisme va permetre, pel moment, als burgesos oprimir i pacificar els obrers, per a després ell desarmar i pacificar els burgesos mateixos.

A Rússia, la reivindicació de les milícies no té ni el més mínim suport dels partits burgesos. En el fons els liberals no poden menys de comprendre la seua importància: en aquest sentit, l'absolutisme els ha servit clarament de lliçó. Però també s'adonen que és absolutament impossible compondre una milícia sense o contra el proletariat. Els obrers russos s'assemblen poc als

¹¹ Bolon King: *Istorija ob-edinennija Italia [Història de la unitat italiana]*, Moscou, tomo 1, p. 220.

obriers del 48 que van omplir de pedres les seues butxaques i enarboraven garrots, mentres que els traficants, els estudiants i els advocats portaven al muscle mosquets reals i cenyien espases.

Armar la revolució significa a Rússia, abans que res, armar els obrers. Com els liberals ho sabien i ho temien, preferien desistir de crear les milícies. Sense combat, doncs, van abandonar aquestes posicions a l'absolutisme igual que el burgès Thiers abandonà París i França a Bismarck amb l'únic objecte de no haver d'armar els obrers.

En la col·lecció d'articles *L'Estat constitucional*, manifest de la coalició liberaldemòcrata, Dzvelegov diu amb molta raó, en discutir la possibilitat d'un colp d'Estat, que “la societat mateixa ha de demostrar, en el moment decisiu, la seua disposició a revoltar-se per a protegir la seua Constitució”. Però com d'ací resulta per si mateix l'exigència d'armar el poble, el filòsof liberal creu “necessari afegir” que per a la defensa contra els colps d'Estat “no cal en absolut que tot el món tinga preparades les armes.”¹² L'única cosa necessari és que la societat mateixa estiga disposada a resistir. Segueix sent desconegut per quin camí ha de fer-ho Si alguna cosa resulta clara d'aquestes evasives és que, en el cor dels nostres demòcrates, la por a la soldadesca de l'autocràcia ha estat vençuda per la por al proletariat en armes.

Així la tasca d'armar a la revolució recau amb tot el seu pes a coll del proletariat. I la milícia civil, la reivindicació classista de la burgesia del 48, es presenta a Rússia des del principi com una exigència d'armar el poble i sobretot el proletariat. Amb aquesta qüestió es posa al descobert tot el destí de la revolució russa.

4.- Revolució i proletariat

La revolució és una prova de força oberta entre les forces socials en lluita pel poder.

L'Estat no té fi en si mateix. És simplement un instrument de treball en les mans de la força social dominant. Com qualsevol instrument, té els seus mecanismes motrius, de transmissió i d'execució. La força motriu és l'interès de classe, el mecanisme de la qual consisteix en l'agitació, la premsa, la propaganda d'església, d'escola, de partit; la manifestació del carrer, la petició i la revolta. El mecanisme de transmissió és l'organització

¹² *L'Estat constitucional*, 1ª edició, p. 49.

legislativa dels interessos de casta, dinastia, capa o classe, sota el signe de la voluntat divina (absolutisme) o nacional (parlamentarisme). El mecanisme executor finalment és l'Administració, amb la policia, els tribunals, les presons i l'exèrcit.

L'Estat no té fi en si mateix sinó que és el més perfecte mitjà d'organització, desorganització i reorganització de les relacions socials. Segons en quines mans es trobe, pot ser la palanca per a una revolució profunda o l'instrument d'una paralització organitzada.

Qualsevol partit polític que meresca aqueix nom treballa per a conquistar el poder governamental, a fi de posar l'Estat al servei de la classe els interessos de la qual representa. La socialdemocràcia, com partit del proletariat, aspira naturalment a la dominació política de la classe obrera.

El proletariat creix i s'enforteix amb el creixement del capitalisme. En aquest sentit, el desenvolupament del capitalisme és equivalent al desenrotllament del proletariat cap a la dictadura. Però el dia i l'hora en què el poder ha de passar a les mans de la classe obrera no depenen *directament* de la situació de les forces productives sinó de les condicions de la lluita de classes, de la situació internacional i, finalment, d'una sèrie d'elements subjectius: tradició, iniciativa, disposició per al combat...

És possible que el proletariat d'un país econòmicament endarrerit arribe abans al poder que en un país capitalista evolucionat. En 1.871 es feu càrrec conscientment de la direcció dels assumptes públics en el París petitburgès, encara que només per un període de dos mesos; però ni per una sola hora prengué el poder en els grans centres capitalistes d'Anglaterra o dels Estats Units. La idea que la dictadura proletària depèn d'alguna manera automàticament de les forces i mitjans tècnics d'un país, és un prejudici fruit d'un materialisme "econòmic" simplificat fins a l'extrem. Semblant idea no té res de comú amb el marxisme. En la nostra opinió la revolució russa crearà les condicions davall les quals el poder pot passar a les mans del proletariat (i, en el cas d'una victòria de la revolució, així *ha de ser*) abans que els polítics del liberalisme burgès tinguin l'oportunitat de desplegar completament el seu geni polític.

En el periòdic americà *The Tribune* Marx escrigué¹³, resumint els resultats de la revolució i de la contrarevolució de 1.848-1.849: "La classe obrera alemanya està, en comparació amb l'anglesa o la francesa, igual de retardada en la seua evolució sociopolítica que la burgesia alemanya en comparació amb la burgesia d'aqueixos altres països. *De tal amo, tal serf*. El desenrotllament de les condicions necessàries per a l'existència d'un

¹³ [Després de la publicació, 1913, de la correspondència Marx-Engels, se sap que aquests articles foren escrits per F. Engels.]

proletariat nombrós, fort, concentrat i intel·ligent va colze amb colze amb el desenrotllament de les condicions necessàries a l'existència d'una burgesia nombrosa, acomodada, concentrada i poderosa. El moviment obrer mateix *mai* és independent, mai comprèn exclusivament un caràcter polític fins que totes les diferents parts de la burgesia, sobretot la seua part més progressista, els grans propietaris de fàbriques, no han conquistat el poder polític transformant l'Estat d'acord a les seues necessitats. Llavors ha arribat el moment en què el conflicte inevitable entre els senyors de les fàbriques i els obrers assalariats s'apropa amenaçador i ja no pot ser ajornat per més temps.”¹⁴ El lector coneix probablement aquesta citació ja que, en els darrers temps, els marxistes llibrescos han abusat d'ella freqüentment. L'han posada de relleu com argument irrefutable contra la idea del govern obrer a Rússia. “De tal amo, tal serf”. Si la burgesia russa no és prou forta com per a encarregar-se de l'autoritat pública, aleshores menys encara es pot parlar d'una democràcia obrera, és a dir del domini polític del proletariat.

El marxisme és sobretot un mètode d'anàlisi (no de l'anàlisi dels textos sinó del de les relacions socials). ¿És just, a Rússia, que la debilitat del liberalisme capitalista signifiqui a totes passades la debilitat del moviment obrer? ¿És just, a Rússia, que un moviment proletari independent no siga possible abans que la burgesia no haja conquistat l'autoritat pública? N'hi ha prou amb plantejar aquestes preguntes per a reconèixer el desesperat formalisme de pensament contingut en l'intent de convertir un comentari històric relatiu de Marx en un teorema secular.

El desenvolupament de la indústria fabril a Rússia va tindre, en els períodes de prosperitat industrial, un caràcter “americà”; però les dimensions efectives de la nostra indústria capitalista semblen nanes en comparació amb la indústria dels Estats americans. Cinc milions de persones (el 16,6 % de la població treballadora) estan ocupades en la indústria transformadora de Rússia; el nombre corresponent en els Estats Units és de sis milions (el 22,2 %). Aquestes xifres, però, no són força comparatives; no obstant, donen una idea clara si tenim present que la població russa és quasi el doble de l'americana. Però a fi de poder figurar-se les autèntiques dimensions de la indústria en aqueixos dos països, cal assenyalar que, a Amèrica l'any 1.900, els tallers, fàbriques i grans empreses artesanes venien mercaderies per un valor de 25.000 milions de rubles, mentre que Rússia, en la mateixa època, produïa en les seues fàbriques i empreses mercaderies per un valor de menys de 2.500 milions de rubles.¹⁵

¹⁴ Karl Marx: *Germanija v 1.848-50*, traducció russa, Alexeieva, 1905, p. 8 i 9; [“Revolution und Konterrevolution in Deutschland”, *Marx-Engels-Werke*, Berlín, 1960, tom 8, p. 10 s.]

¹⁵ D. Mendeleev: *Per a la comprensió de Rússia*, 1906.

El nombre de proletaris industrials, el seu grau de concentració, el seu nivell cultural i la seua importància política depenen, sens dubte, del grau de desenvolupament de la indústria capitalista. Però aquesta dependència no és directa; entre les forces productives d'un país i les forces polítiques de les seues classes s'interposen, en cada moment, diferents factors socials i polítics de caràcter nacional i internacional, que poden menar la configuració política corresponent a unes condicions econòmiques en una direcció inesperada, i àdhuc canviar-la per complet. Malgrat que les forces productives de la indústria en els Estats Units són deu vegades més grans que les nostres, el paper polític del proletariat rus, la seua influència en la política internacional, en la política del nostre país, i la possibilitat de tindre influència en la política internacional en un futur pròxim és incomparablement major que el paper i la importància del proletariat americà.

Kautsky, en el seu treball sobre el proletariat americà, recentment editat, assenyala que no hi ha cap analogia directa i immediata entre les forces polítiques del proletariat i la burgesia, d'una banda, i el grau de desenvolupament capitalista, per l'altre. “Són sobretot dos estats [diu] que es contraposen com dos extrems, i dels quals cadascun d'ells contempla l'efecte desproporcionadament fort (és a dir major del que correspon al nivell del seu desenvolupament) que produeix cadascun d'aqueixos dos elements del mode de producció capitalista: *Amèrica la classe dels capitalistes, Rússia la dels proletaris*. A Amèrica, més que en cap altre lloc, es pot parlar de la dictadura del capital. El proletariat en lluita, per contra, no ha obtingut, per cap concepte, la importància que a Rússia, i aquesta importància haurà d'augmentar, i ho farà, ja que aquest país tan sols acaba de començar a contemplar lluites de classe i de concedir-los, d'alguna manera, un cert marge de llibertat per al seu lliure desenvolupament”. Després de la menció de què Alemanya pot estudiar, en certa mesura, el seu futur a Rússia, Kautsky continua: “La veritat és que constitueix un fenomen peculiar el que siga precisament el proletariat rus qui haja d'indicar-nos el nostre futur, no en allò que afecta a l'organització del capital sinó en allò que es refereix a la rebel·lió de la classe obrera; perquè Rússia és l'Estat més endarrerit entre els grans estats del món capitalista. Això sembla estar en contradicció amb la concepció materialista de la història, segons la qual el desenvolupament econòmic forma la base del polític. No obstant està només en contradicció amb aquella classe de concepció materialista de la història que presenten els nostres adversaris i crítics que entenen per això un *patró fet* i no un *mètode d'investigació*”¹⁶. Aquestes línies cal recomanar-les especialment a l'atenció d'aquells marxistes nacionals que substitueixen l'anàlisi independent de les

¹⁶ K. Kautsky: *L'obrer americà i el rus*, San Petesburg, 1906.

relacions socials per la interpretació de textos preescollits per ells i aplicables a tots els casos de la vida. Ningú compromet el marxisme tant com aqueixos marxistes nominals!

Per tant, seguint a Kautsky, Rússia està caracteritzada en el terreny econòmic per un nivell relativament baix del desenvolupament capitalista, i en l'esfera política per la manca d'importància de la burgesia capitalista i pel poder del proletariat revolucionari. Açò condueix a què la lluita pels interessos de tota Rússia corresponga a l'*única classe forta actualment existent*, al proletariat industrial.

“Com a conseqüència d'açò al proletariat industrial li correspon una gran importància política; per tant, la lluita a Rússia per l'alliberament del pop asfixiant de l'absolutisme ha arribat a ser un *duel entre aquest i la classe d'obrers industrials*, un duel en què el camperolat atorga un suport important però sense que pugua exercir un paper dirigent.”¹⁷

Tot açò, ¿no ens dóna dret a concloure que el “serf” rus pot arribar al poder abans que el seu “amo”?

Hi ha dos classes d'optimisme polític. Un pot sobreestimar les seues forces i els avantatges d'una situació revolucionària i proposar-se tasques la realització de les quals no està permesa per la correlació de forces donada. Però al revés, també un pot reduir, *d'una manera optimista*, els seus objectius revolucionaris assenyalant-se un límit que inevitablement sobrepasarem en virtut de la lògica de la situació.

Es pot restringir el marc de totes les qüestions relatives a la revolució afirmant que la nostra revolució és, en la seua finalitat objectiva i, per tant en els seus resultats inevitables, una revolució *burgesa*; i es poden tancar els ulls davant del fet que la figura principal d'aquesta revolució burgesa és el proletariat que, en el transcurs de la revolució, és portat al poder.

Algú pot consolar-se pensant que, dins del marc d'una revolució burgesa, la dominació política del proletariat serà només un episodi passatger; i es pot també tirar en oblit el fet que el proletariat, una vegada en possessió del poder, no el cedirà de nou sense una resistència desesperada, no el deixarà fins que li siga arrabassat per les armes.

Hi ha qui pot consolar-se amb el fet que les condicions socials de Rússia encara no estan madures per a un ordre econòmic socialista, sense considerar que el proletariat en el poder és empentat inevitablement, per tota la lògica de la seua situació, a dirigir estatalment l'economia.

¹⁷ D. Mendeleev: *Per a la comprensió de Rússia*, 1906.

La definició sociològica general del que és una *revolució burgesa* no determina en absolut les tasques polítiques tàctiques, les contradiccions i els problemes que es presenten en el cas d'una revolució burgesa *concreta*.

En el marc de la revolució burgesa de finals del segle XVIII, la tasca objectiva de la qual era aconseguir el domini del capital, la dictadura dels *sans-culottes* resultava possible. Aquesta dictadura no era un episodi merament passatger sinó que configurava tot el segle següent; i això tanmateix del fet d'haver fracassat ràpidament a causa del reduït marc de la societat burgesa.

En la revolució de començaments del segle XX, malgrat ser igualment burgesa en virtut de les seues tasques objectives immediates, s'esbossà com a perspectiva pròxima la inevitabilitat o, almenys, la probabilitat del domini polític del proletariat. El propi proletariat s'ocuparà, amb tota seguretat, que aquest domini no arribe a ser un "episodi" merament passatger tal com ho pretenen alguns filisteus realistes. Però ara podem ja formular la pregunta: ¿Ha de fracassar forçosament la dictadura del proletariat entre els límits que determina la revolució burgesa o pot percebre, en les condicions donades de la *història universal*, la perspectiva d'una victòria després d'haver rebotat aquest marc limitat? Ací ens urgeixen algunes qüestions tàctiques: ¿Hem de dirigir l'acció conscientment cap a un govern obrer, en la mesura en què el desenrotllament revolucionari ens apropa a aquesta etapa, o hem de considerar, en el aqueix moment, el poder polític com una desgràcia que la revolució vol carregar sobre els obrers, sent preferible evitar-la?

¿No hem de donar-nos per al·ludits per les paraules del polític "realista" Vollmar¹⁸ sobre els comuns de 1.871 que, en compte de prendre el poder els haguera estat millor de posar-se a dormir?

5.- El proletariat en el poder i el camperolat.

Cas d'una victòria decisiva de la revolució, el poder passa a mans de la classe que ha exercit el paper dirigent en la lluita; en d'altres paraules, a les del proletariat en el nostre cas. No cal dir que açò no exclou gens ni mica (i ho diem ja ací) que representants revolucionaris de grups socials no proletaris entren en el govern. Ells poden i han de fer-ho; una política sana

¹⁸ [Socialdemòcrata reformista alemany]

induirà el proletariat a permetre que participen en el poder els líders influents de la petita burgesia, de la *intel·liguència* o del camperolat. Tota la qüestió radica en açò: *Qui dóna a la política governamental el seu contingut i qui constitueix en el poder una majoria homogènia?* És molt diferent que representants de capes democràtiques del poble participen en un govern de majoria obrera, a que els representants del proletariat col·laboren, més a menys com a ostatges honorífics, amb un govern evidentment democràtic burgès.

La política de la burgesia liberal capitalista és, malgrat totes les seues vacil·lacions i replegaments, tanmateix tota la seua traïció, prou definida. La política del proletariat és definida i perfilada encara amb major exactitud. Però la política de la *intel·liguència*, a causa de la seua posició social intermèdia i de la seua inconsistència, la política del camperolat per la seua heterogeneïtat social, per la seua posició intermèdia i pel seu primitivisme, la política de la petita burgesia, al seu torn, com a conseqüència de la seua falta de caràcter, de la seua posició igualment intermèdia i de la seua carència completa de tradicions polítiques, la política d'aqueixos tres grups socials és totalment indefinida, informe, plena de variades alternatives i, per tant, plena de sorpreses.

És prou d'imaginar-se un govern demòcrata revolucionari sense representants del proletariat per a advertir immediatament l'absurd que suposa. La renúncia per part de la socialdemocràcia a participar en un govern revolucionari faria impossible que un tal govern fóra efectivament revolucionari i seria, per tant, una traïció a la causa de la revolució. Però la participació del proletariat en un govern només pot resultar objectivament probable i permisible de principi quan es tracte d'una participació *dirigent i dominant*. Naturalment, pot anomenar-se a un cert govern dictadura del proletariat i del camperolat¹⁹, dictadura del proletariat, del camperolat i de la intel·liguència o, finalment, govern de coalició entre la classe obrera i la petita burgesia. Però la pregunta segueix plantejada: Qui predomina en el govern i, per tant, sobre la nació sencera? I si ens referim a un govern pròpiament obrer aleshores la resposta és: l'hegemonia la tindrà la classe obrera.

La Convenció com a òrgan de la dictadura jacobina no es va compondre només de jacobins; és més, els jacobins es trobaren inclús en minoria. Però la influència dels sans-culottes fora de la Convenció i la necessitat d'una política decidida per tal de salvar el país lliuraren el poder en les mans dels jacobins. I així, la Convenció va ser *formalment* una representació nacional composta per jacobins, girondins i després, al marge d'ells, un immens

¹⁹ [Sobre la exigència de Lenin d'una "dictadura revolucionària democràtica del proletariat i del camperolat" en "Dues tàctiques de la socialdemocràcia en la revolució democràtica", juliol de 1905.]]

pantà; però *de fet va ser* una dictadura dels jacobins.

Quan parlem d'un govern obrer ens fixem sobretot en la posició dominant i dirigent dels representants obrers.

El proletariat no pot consolidar el seu poder sense ampliar la base de la revolució.

Moltes capes de les masses treballadores, sobretot en el camp, seran incloses per primera vegada en la revolució, i, només llavors, coneixeran una organització política, quan l'avantguarda de la revolució, el proletariat urbà, haja pujat al poder estatal. Aleshores s'efectuaran les tasques d'agitació revolucionària i d'organització amb ajuda dels mitjans estatals. El poder legislatiu mateix es converteix finalment en un instrument poderós de la presa de consciència revolucionària de les masses populars. Amb açò, el caràcter de les nostres condicions sociohistòriques que càrrega tot el pes de la revolució burgesa a coll del proletariat, causarà al govern obrer dificultats enormes; però, simultàniament, també li proporcionarà, almenys en els primers temps de la seua existència, inestimables avantatges. Açò tindrà el seu efecte en les relacions entre el proletariat i els llauradors.

En les revolucions de 1.789-1.793 i de 1.848, el poder passà, en un principi, de l'absolutisme als elements moderats de la burgesia; aqueixos alliberaren els pagesos (el *com* és una altra qüestió) abans que la democràcia revolucionària pugés al poder o es disposés a fer-ho. El camperolat alliberat va perdre tot interès en els actes de força polítics dels "ciutadans", és a dir en la continuació posterior de la revolució, i esdevingué, com un pilar rígid, en el fonament de "l'ordre" lliurant la revolució a la reacció cesarista o arxiabsolutista.

Ara, i per molt de temps ja, a la revolució russa se li ha tancat el camí de l'edificació de qualsevol ordre burgès constitucional que pogués solucionar encara que només foren les tasques més simples d'una democràcia. Pel que fa als buròcrates reformistes de l'estil Witte i Stolipin, tots els seus esforços "il·lustrats" es vénen a baix, el que es comprova amb el simple fet que ells mateixos es veuen obligats a lluitar per la seua pròpia existència. El destí dels interessos revolucionaris més elementals dels camperols (inclús de la *classe sencera* camperola) està, per consegüent, entrellaçat amb el destí de tota la revolució, és a dir amb el destí del proletariat.

El proletariat, trobant-se en el poder, es mostrarà davant del camperolat com la classe alliberadora.

La dominació del proletariat portarà amb si no sols les igualtats democràtiques i la lliure autogovernació, ni significarà tan sols el traspàs de la càrrega impositora sobre les classes posseïdores, la transformació de

l'exèrcit permanent en milícies populars i l'anul·lació dels tributs obligatoris de les esglésies, sinó que significarà també la legitimació de tots els canvis revolucionaris en les condicions de propietat del sòl (expropiació) realitzats pel camperolat. El proletariat farà d'aqueixos canvis el punt de partida per a altres mesures estatals en el domini de l'agricultura. En aquestes condicions, en el primer i més difícil període de la revolució, el camperolat rus no estarà, en tot cas, menys interessat en la protecció del règim proletari (la "democràcia obrera") del que ho estigué el camperolat francès a mantindre el règim militar de Napoleó Bonaparte que garantia amb les seues baionetes als nous propietaris de terra la invulnerabilitat de la seua propietat. I açò significa que el congrés de diputats convocat sota la direcció del proletariat, el qual s'ha assegurat el suport del camperolat, no serà una altra cosa que, un perfeccionament democràtic de la dominació del proletariat.

Però ¿seria possible que el mateix camperolat apartés el proletariat i ocupés el seu lloc? No; això és impossible. Tota l'experiència històrica es rebel·la contra aquesta suposició. L'experiència demostra que el camperolat és completament incapaç d'exercir un paper polític *independent*.²⁰

La història del capitalisme és la història de la subjugació del camp a la ciutat. El desenvolupament industrial de les ciutats europees va fer impossible, en el seu temps, que perduressen les condicions feudals en el domini de la producció agrària. Però el camp no va produir ell mateix cap classe que hagués pogut portar a terme la tasca revolucionària de l'abolició del feudalisme. La mateixa ciutat, que havia subjugat l'agricultura al capital, produí alhora forces revolucionàries que van prendre cos polític amb influència sobre tota la nació i que propagaren al camp el procés de revolució de les condicions estatals i de propietat. En el transcurs de

²⁰ Podria refutar aquesta i les següents reflexions el fet del naixement i evolució (primer) de la "Lliga Camperola" i (després) del grup dels *trudoviki* en la Duma? En absolut. Què és la "Lliga Camperola"? És la unió d'uns pocs elements radicaldemòcrates (a la recerca de les masses) amb els elements més conscients dels llauradors, però no amb les seues capes més baixes, en nom d'una transformació democràtica i d'una reforma agrària.

Quant al programa agrari de la "Lliga Camperola" ("iguals drets a l'explotació de la terra"), que és el que dóna sentit a la seua existència, cal dir el següent: Com més ampli i profund siga el desenrotllament del moviment agrari, com més prompte arribe a la confiscació i al repartiment de terres, tant més ràpidament s'enfonsarà a conseqüència de les innombrables contradiccions entre les diferents classes, regions, costums de vida i diferents nivells tècnics. Els seus membres exerciran influència en els *comitès camperols*, els òrgans locals de la revolució agrària, però aquests, com a institucions economicoadministratives, evidentment no podran eliminar la dependència política de l'aldea respecte de la ciutat, per ser aquesta precisament una de les característiques principals de la societat moderna.

El grup dels *trudoviki* expressà, donada la seua ideologia radical i el seu amorfisme, el caràcter contradictori de les aspiracions revolucionàries dels pagesos. En l'època de les il·lusions constitucionals seguia desemparadament els cadets, mentre que en el moment de la dissolució de la Duma s'havien sotmès, naturalment, a la direcció de la fracció socialdemòcrata. La falta d'iniciativa de la representació camperola apareixerà especialment quan calga la iniciativa més decidida: en els dies del traspàs del poder a les mans de la revolució.

l'evolució progressiva, el camp va caure definitivament davall la subjugació econòmica del capital, i el camperolat sota la subjugació política dels partits capitalistes. Aquests fan ressorgir de nou el feudalisme en la política parlamentària, convertint el camperolat en domini polític seu, en una reserva per a l'obtenció de vots. El modern Estat burgès, amb ajuda del fisc i del militarisme, precipita els llauradors en la gola del capital usurer i els converteix, amb l'ajuda dels popes a sou de l'Estat, de les escoles estatals i de la degeneració de la vida de quarter, en la víctima de la seua política usurària.

La burgesia russa cedeix totes les posicions revolucionàries al proletariat. Haurà de cedir també l'hegemonia revolucionària sobre el camperolat. En aquesta situació en què el poder passa al proletariat, al camperolat no li quedarà una altra solució que adherir-se al règim de democràcia obrera, malgrat que en aquest cas, no manifeste major fermesa moral que manifestà anteriorment en adherir-se al règim de la burgesia. Però mentre que qualsevol partit burgès una vegada conquistats els vots dels llauradors, s'aprofita ràpidament del seu poder per a espremer-los i defraudar-los en totes les seues esperances i promeses, obrint el pas, quan més, a un altre partit capitalista, el proletariat, que s'hi recolza, farà quant estiga en el seu poder per tal d'eleva el nivell cultural en el camp i desenrotllar la consciència política del camperolat. De tot el que s'ha dit resulta clarament com veiem nosaltres la idea de la "dictadura del proletariat i del camperolat".

Allò decisiu no és si nosaltres considerem lícita en principi, si nosaltres "volem" o "no volem" tal forma de cooperació política. La veritat és que, en tot cas, no la considerem realitzable, almenys en un sentit directe i immediat.

En efecte, una coalició d'aquest tipus suposa o bé que un dels partits burgesos existents conquiste el camperolat, o bé que aquest cree un partit poderós independent. Però ens hem esforçat a demostrar que ni una cosa ni l'altra és possible.

6.- El règim proletari

El proletariat únicament pot pujar al poder si es recolza en un aixecament nacional o en l'entusiasme general de la població. El proletariat entrarà en el govern com el representant revolucionari de la nació, com a cap reconegut de la lluita contra l'absolutisme i la barbàrie de la servitud. Però,

ja en el poder, el proletariat iniciarà una nova època (una època de legislació revolucionària, de política decidida) i, en relació amb açò, no pot estar segur de cap manera de seguir sent reconegut com a representant de la voluntat de la nació. Les primeres mesures del proletariat (la neteja dels estables d'Augies de l'antic règim i l'expulsió dels seus habitants) trobaran el suport actiu de la nació sencera, malgrat el que diguen els eunucs liberals sobre l'arrelament de certs prejudicis en les masses populars.

La neta política serà completada per una reorganització democràtica de totes les condicions que configuren la societat i l'Estat. El govern obrer haurà d'intervindre decididament, davall la influència de la pressió directa i de les reivindicacions immediates, en totes les relacions i fenòmens socials... La seua primera operació haurà de consistir en expulsar de l'exèrcit i de l'administració a tots aquells que s'han tacat amb la sang del poble i liquidar o dissoldre aquelles institucions que més s'hagen caracteritzat en la criminal repressió contra el poble; aquest treball haurà de ser realitzat ja en els primers dies de la revolució, és a dir inclús molt abans que siga possible introduir el nou sistema de funcionaris elegits i responsables i procedir a l'organització d'una milícia popular. Però açò només no és prou. La democràcia obrera es veurà confrontada de seguida amb la qüestió de la duració de la jornada de treball, amb la qüestió agrària i amb el problema de la desocupació forçosa...

Un punt està clar: cada nou dia es farà més profunda la política del proletariat en el poder i es farà cada vegada més clar el seu *caràcter de classe*. Però al mateix temps també es veurà tallat el vincle revolucionari entre el proletariat i la nació, i la separació classista dels llauradors revestirà caràcters polítics; l'antagonisme entre les seues parts integrants creixerà en la mesura en què la política del govern obrer siga conscient del seu propi destí i es convertisca, d'una política democràtica general, en una política de classe.

Si bé, d'una banda, la falta de tradicions burgeses individualistes i de prejudicis antiproletaris en el camperolat i la intel·liguència ajudarà el proletariat a mantindre's en el poder, no cal oblidar, d'altra banda, que aquesta absència de prejudicis no es deriva d'una consciència política sinó d'una barbàrie política, de la desestructuració social, del primitivisme i de l'amorfisme. Tots aquests elements i característiques no poden proporcionar una base segura per a una política conseqüent i activa del proletariat.

L'abolició del sistema de servitud feudal trobarà el suport del camperolat sencer, la classe més afectada per la servitud. Un impost progressiu sobre la renda tindrà el suport de la gran majoria dels llauradors; però les mesures legislatives de protecció del proletariat del camp no sols no seran rebudes

amb el beneplàcit actiu de la majoria, sinó que ensopegaran amb una resistència activa de part d'una minoria.

El proletariat es veurà obligat a portar al camp la lluita de classes i a destruir d'aquesta manera la comunitat d'interessos que l'uneix amb el camperolat sencer, comunitat indubtablement existent encara que dins de límits relativament estrets. Des del primer moment de la seua dominació, el proletariat haurà de buscar el seu suport en la confrontació de les capes pobres i riques dels llauradors, del proletariat del camp amb la burgesia agrícola. Però si, d'una banda, l'heterogeneïtat del camperolat constitueix una dificultat i limita la base d'una política proletària, d'altra banda la seua insuficient diferenciació de classe, farà també més difícil portar el camperolat a una lluita de classes desenrotllada en la qual pogués recolzar-se el proletariat urbà. El primitivisme de la pagesia mostrarà al proletariat el seu costat més hostil.

El refredament del camperolat, la seua passivitat política i especialment la resistència activa de les seues capes superiors, no deixarà de tenir, com a mínim, influència sobre una part de la intel·liguència i sobre la petita burgesia urbana.

Per tant, com més decidida i definida siga la política del proletariat en el poder, més estreta es farà la seua base, tant més es mourà el sòl sota els seus peus. Tot açò és summament probable i, àdhuc, inevitable... Dos trets essencials de la política proletària ensopegaran amb la resistència dels seus aliats: *el col·lectivisme* i *l'internacionalisme*.

El caràcter petitburgès i el primitivisme del camperolat, l'estretor pobletana del seu horitzó, el seu aïllament de les qüestions polítiques internacionals i de les seues interdependències, seran un obstacle seriós per a l'estabilització de la política revolucionària del proletariat que es troba en el poder.

Imaginar-se que la socialdemocràcia pot entrar en un govern provisional, dirigir-lo durant un període de reformes democràticorevolucionàries que també incloga les seues reivindicacions més radicals (recolzant-se en el proletariat organitzat) i que tot seguit, després d'haver complit amb el seu programa democràtic es mude de l'edifici que ella ha construït, deixant lliure el camí als partits burgesos, entrant en l'oposició i iniciant una època de política parlamentària; imaginar-se açò significaria comprometre la idea d'un govern obrer. No perquè fóra inadmissible "per principi" (tal actitud manca de sentit) sinó perquè seria completament irreal, perquè seria un utopisme de la pitjor espècie, una classe d'utopisme filisteu revolucionari, i ho seria per la raó següent.

La subdivisió del nostre programa en un mínim i un altre màxim és d'una principal importància amb la condició que el poder estiga en mans de la burgesia. Precisament aquest fet, que la burgesia estiga en el poder, exclou del nostre programa mínim totes les reivindicacions que siguen incompatibles amb la propietat privada dels mitjans de producció. Precisament aquestes reivindicacions són les que donen el contingut a la revolució socialista i la seua condició prèvia és la dictadura del proletariat.

Però una vegada que el poder estiga en mans del govern revolucionari amb una majoria socialista, la diferència entre el programa mínim i el màxim perd pràcticament tota importància, tant “de principi” com en la pràctica. Un govern proletari no pot, de cap manera, actuar dins d'un marc tan limitat. Prenguem la reivindicació de la jornada laboral de vuit hores. Com és sabut, no es contradiu gens ni mica amb les condicions capitalistes de producció i entra, per tant, en el programa mínim de la socialdemocràcia. Però imaginem-nos el quadre de la seua realització real durant un període revolucionari en què totes les passions socials estan en tensió. La nova llei xocaria, sens dubte, amb la resistència organitzada i obstinada dels capitalistes, per exemple en forma de *lock-out* i tancament de fàbriques i empreses. Centenars de milers d'obriers serien posats en el carrer. Què hauria de fer el govern? Un govern burgès, per molt radical que fóra, no permetria que s'arribés en aquest punt ja que es veuria impotent amb les fàbriques i empreses tancades. Hauria de fer concessions, la jornada de vuit hores no seria introduïda, la indignació del proletariat seria reprimida...

Sota la dominació política del proletariat, la introducció del dia laborable de vuit hores hauria de conduir a conseqüències molt distintes. El tancament de fàbriques i empreses pels capitalistes naturalment no pot ser motiu per a prolongar la jornada laboral per part d'un govern que es vol recolzar en el proletariat i no en el capital (com el liberalisme) i que no vol exercir el paper d'intermediari “imparcial” de la democràcia burgesa. Per a un govern obrer únicament hi ha una sortida: l'expropiació de les fàbriques i empreses tancades i l'organització de la seua producció sobre la base de la gestió col·lectiva.

Naturalment, pot argumentar-se de la manera següent. Suposem que el govern obrer decreta, fidel al seu programa, la jornada laboral de vuit hores; si el capital practica una resistència que no pot ser superada amb els mitjans d'un programa demòcrata (ja que suposa la protecció de la propietat privada) llavors dimiteix la socialdemocràcia i apel·la al proletariat. Aquesta solució seria tal des del punt de vista del grup de persones que componen el govern, però no ho seria des del punt de vista del proletariat o des del punt de vista del desenvolupament de la revolució, ja que la situació després de retirar-se la socialdemocràcia seria la mateixa que

anteriorment quan es veié obligada a carregar amb el poder. A la vista de la resistència organitzada del capital, la fugida és una traïció encara major a la revolució que la renúncia a prendre el poder, ja que vertaderament és millor no entrar en el govern que fer-ho amb l'únic objecte de donar proves de debilitat i retirar-se després.

Un altre exemple. El proletariat en el poder no pot menys de prendre les mesures més enèrgiques per a resoldre el problema de la desocupació forçosa, perquè cau pel seu propi pes que els representants obrers que entren en el govern no poden respondre a les peticions dels aturats al·ludint simplement al caràcter burgès de la revolució.

Però si l'Estat s'encarrega encara que sols siga d'assegurar la subsistència dels aturats (ací no és important saber en quina forma ho fa), açò significa un immens canvi immediat quant a la potència econòmica del proletariat. Els capitalistes, la pressió dels quals sobre el proletariat s'ha basat sempre en el fet de l'existència d'un exèrcit de reserva, es senten impotents *econòmicament*, mentre que, alhora, el govern revolucionari els condemna a la impotència *política*. Si l'Estat s'encarrega de recolzar els parats, al mateix temps s'encarrega, amb això, d'assegurar la subsistència dels vaguistes. Si no fa açò, soscava immediatament i irrevocable la seua pròpia base d'existència.

Als fabricants no els queda un altre remei que arribar al *lock-out*, és a dir al tancament de les fàbriques. Està clar que els fabricants poden resistir durant molt més temps al cessament de la producció que els obrers i que, per tant, per al govern obrer només hi ha una resposta a un *lock-out* en massa: l'expropiació de les fàbriques, i (almenys en el cas de les més grans) l'organització de la producció sobre una base estatal o comunal.

En el terreny de l'agricultura sorgeixen problemes anàlegs, simplement a causa del fet de l'expropiació del sòl. No es pot suposar, de cap manera, que un govern proletari dividisca les explotacions de producció en gran escala després de la seua expropiació en parcel·les individuals i li les vengua per a la seua explotació als petits productors; ací l'únic camí possible és el d'organitzar la producció cooperativa sota un control comunal o directament davall una gestió estatal; i aquesta és la via vers el socialisme.

Tot açò demostra clarament que la socialdemocràcia no pot entrar en un govern revolucionari havent promès al proletariat no *abaixar* del programa mínim, i havent promès, alhora, a la burgesia no *eixir-se'n*. Tal compromís simultani seria irrealitzable. Si els representants del proletariat entren en el govern, no com a ostatges sense poder sinó com a força dirigent, aleshores liquidaran el límit entre el programa mínim i el màxim, és a dir, *inclouran el col·lectivisme en l'ordre del dia*. El punt en què el proletariat, llançat en

aquesta direcció, serà frenat, dependrà de la correlació de forces i, en molta menor mesura, de les intencions originàries del partit del proletariat.

Per això no pot parlar-se d'alguna forma especial de dictadura proletària en el marc de la revolució burgesa, i menys d'una dictadura democràtica del proletariat (o del proletariat i del camperolat). La classe obrera no pot garantir el caràcter democràtic de la seua dictadura si al mateix temps es compromet a no passar-se dels límits d'un estret programa democràtic. Il·lusions qualssevulla sobre aquest punt serien funestes i comprometrien a la socialdemocràcia des del principi.

Quan el partit del proletariat es faça amb el poder, lluitarà per ell fins al final. Si un mitjà d'aquesta lluita pel manteniment i l'estabilització del poder serà l'agitació i organització, especialment en el camp, un altre mitjà ho serà la política col·lectivista. El col·lectivisme no sols es farà necessari en virtut de la postura política del partit en el poder, sinó que, alhora, serà també un mitjà per a mantindre aquesta postura amb el suport del proletariat.

Quan es formulà en la premsa socialista la idea de la *revolució ininterrompuda*, que entrellaçava la liquidació de l'absolutisme i del sistema de servitud civil amb la revolució socialista mitjançant una sèrie de conflictes socials en agudització gradual, mitjançant el broll de noves capes socials d'entre les masses i mitjançant els continus atacs del proletariat als privilegis econòmics i polítics de les classes dominants, llavors, la nostra premsa "progressista" alçà unànimement udols d'indignació. Oh, ella havia aguantat molt però en canvi açò no ho podia acceptar! La revolució (crida) no és un esdeveniment que puga "decretar-se legalment". L'aplicació de mesures extraordinàries únicament seria admissible en circumstàncies extraordinàries. I l'objecte del moviment alliberador no seria el d'eternitzar la revolució sinó el de dirigir-la el més ràpidament possible devers les vies *legals*, etc., etc.

Els representants més radicals d'aqueixa mateixa espècie de democràcia no s'atreveixen a manifestar-se en contra de la revolució a partir del punt de vista dels "progressos" constitucionals ja assegurats: tampoc per a d'ells representa aquest cretinisme parlamentari, antecedent de l'ascens al parlamentarisme, cap arma eficaç en la lluita contra la revolució proletària. Ells elegeixen un altre camí: no es col·loquen sobre la base del dret sinó sobre la de fets aparents (sobre la base de les "possibilitats" històriques, sobre la del "realisme" políticament i finalment... finalment inclús sobre la base del "marxisme". Per què no? Ja Antoni, el devot ciutadà de Venècia, deia molt encertadament:

No obliades que el diable, per als seus fins, pot citar les Sagrades

*Escriptures.*²¹

Ells consideren no sols fantàstica la idea d'un govern obrer a Rússia, sinó que inclús rebutgen la possibilitat d'una revolució socialista a Europa en la pròxima època històrica. Les “condicions prèvies” necessàries encara no existeixen. És cert açò? Naturalment no es tracta de fixar la data de la revolució socialista sinó d'apreciar bé les seues perspectives històriques reals.

7.- Les condicions prèvies del socialisme

El marxisme ha fet del socialisme una ciència. Açò no impedeix a determinats “marxistes” fer del marxisme una utopia.

Rozkov explica, en la seua argumentació contra el programa de socialització i cooperativisme, les “condicions prèvies necessàries del futur sistema social que han estat fixades imperiblement per Marx”, com segueix: “Es dóna ja potser [diu Rozkov] la seua condició prèvia material, objectiva? Aquesta condició prèvia suposa un nivell de desenvolupament tècnic que reduísca a un mínim el motiu del benefici personal, l'existència [?] d'iniciativa personal, d'esperit emprenedor i de risc de forma que col·loque en el primer pla la producció col·lectiva. Tal nivell de la tècnica està entrelaçat íntimament amb el predomini quasi il·limitat [!] de la gran indústria en tots [!] els rams econòmics, però que potser s'ha aconseguit ja tal resultat? Falta també la condició prèvia subjectiva, psicològica, el creixement de la consciència de classe del proletariat que, comptat i debatut, porta amb si la unió espiritual de la majoria indiscutible de les masses populars”. “Coneixem [segueix Rozkov] ja ara exemples d'associacions de producció, com les conegudes fàbriques de vidres franceses a Albi i altres associacions de producció agrícola a França.. Les experiències franceses mencionades demostren més clarament que qualsevol altre exemple que, inclús en un país tan avançat com França, les condicions econòmiques no estan suficientment desenrotllades per tal de possibilitar un predomini de la cooperació: aquestes empreses són d'una grandària mitjana, el seu nivell tècnic no és més alt que el de les empreses capitalistes corrents; *no van a l'avantguarda del desenvolupament industrial, no el dirigeixen*, sinó que aconsegueixen només un mitjà nivell modest. Només quan les

²¹ [Shakespeare: *El mercader de Venècia*, Acte primer, escena tercera.]

experiències d'algunes associacions de producció mostren el seu paper dirigent en la vida econòmica, només llavors, estarem prop d'un nou sistema social, només llavors podrem estar segurs que hi ha les condicions prèvies necessàries per a la seua realització.”²²

Inclús respectant les bones intencions de Rozkov hem de confessar amb tristesa que àdhuc en la literatura burgesa rara vegada hem trobada una major confusió sobre les així anomenades condicions prèvies del socialisme. Paga la pena intervenir en aquesta confusió, no per Rozkov sinó pel problema en si.

Rozkov explica que encara no existeix “el nivell de desenvolupament tècnic que reduïska a un mínim el motiu del benefici personal, l'existència [?] d'iniciativa personal, d'esperit emprenedor i de risc que col·loque en primer pla la producció col·lectiva”. És prou difícil comprendre el sentit d'aquest paràgraf. Sembla que Rozkov vol dir que, primer, la tècnica moderna encara no ha desplaçat, en una mesura suficient, al treball humà viu en la indústria; que, segon, el desplaçament suposa el *predomini* “quasi” *il·limitat* de grans empreses *en totes* les branques de l'economia i, amb això, la *proletarització* “quasi” *il·limitada de la població sencera d'un país*.

Aquestes són les dues condicions prèvies que se suposa han estat “fixades imperiblement per Marx”.

Intentem imaginar-nos el quadre de les condicions capitalistes que trobarà el socialisme segons el mètode de Rozkov: “El predomini quasi il·limitat de la gran indústria en tots els rams de l'economia” significa en les condicions del capitalisme, com hem dit, la proletarització de tots els productors petits i mitjans en l'agricultura i en la indústria, és a dir la transformació en proletariat de la població total. Però el predomini il·limitat de la tècnica mecànica en aquestes grans empreses redueix a un mínim la necessitat de treball viu i converteix així a la majoria preponderant de la població del país (ha de pensar-se en el 90 %) en un exèrcit de reserva que viu, a costa de l'Estat, allotjat en un lloc a propòsit. Suposem el 90 %; però res ens impedeix ser lògics i imaginar-nos una situació en què tota la producció consisteix en un únic autòmat pertanyent a un únic sindicat i necessitant com a força de treball viva només un únic orangutan ensinistrat. Ja se sap que aqueixa és la brillant i conseqüent

²² N. Rozkov: *Kagrarnomu voprosu* [Sobre la qüestió agrària], San Petesburg, 1904, pp. 21.22 [Rozkov (1868-1927) professor d'història de la Universitat de Moscou, bolxevic en 1905.]

teoria de Tugan-Baranovski.²³ En aquestes condicions, la “producció col·lectiva” no sols es col·locarà “en el primer pla” sinó que dominarà tot el camp; més encara, al mateix temps naturalment també s'organitzarà el *consum col·lectiu*, perquè és obvi que tota la nació, amb excepció del restant 10 %, viurà a expenses públiques. Així veiem aparèixer per darrere de Rozkov la cara somrient i coneguda del senyor Tugan-Baranovski. Després comença el socialisme: la població emergeix de les seues vivendes públiques i expropia el grup dels expropiadors. Naturalment, no són necessàries ni la revolució ni la dictadura del proletariat.

La segona característica econòmica de la maduresa d'un país per al socialisme és, segons Rozkov, la possibilitat del *predomini* de la producció cooperativa. Ni tan sols a França les fàbriques de vidre cooperatives d'Albi rendeixen més que altres empreses capitalistes. Una producció socialista només és possible si les cooperatives estan com a empreses *dirigents, al capdavant del desenvolupament industrial*.

Totes aquestes consideracions són retorçudes des del principi fins a la fi. Les cooperatives no poden arribar al cap del desenvolupament industrial, no perquè el desenvolupament econòmic encara no haja progressat prou, sinó perquè ho ha fet *massa*. El desenvolupament econòmic prepara, indubtablement, el terreny per a la producció cooperativa, però per a quin?: per a la cooperació *capitalista* sobre la base del treball assalariat; qualsevol fàbrica ens pot servir com mostra de tal cooperació capitalista. Amb el desenvolupament tècnic augmenta també la importància d'aquesta cooperació. Però, com podria permetre l'evolució del capitalisme que les empreses cooperatives arriben “al capdavant de la indústria”? En què basa Rozkov les seues esperances que les cooperatives desplacen els càrtels i els trusts i es col·loquen al capdavant del desenvolupament industrial? Està clar que, en aquest cas, les cooperatives haurien d'expropiar automàticament a totes les empreses capitalistes, després de tot això només quedaria reduir la jornada laboral fins al punt en què tots els ciutadans tingueren treball, regulant el volum de producció de les diferents branques per a evitar les crisis. D'aquesta forma estaria construït, en els seus trets fonamentals, el socialisme. De nou apareix clar que no hi ha cap necessitat de la revolució o de la dictadura del proletariat.

La tercera condició prèvia és psicològica: caldria “un creixement de la consciència de classe del proletariat que, comptat i debatut, porta amb si

²³ [Estudis per a la teoria i la història de les crisis comercials en Anglaterra, Jena, 1901 (1ª edició russa, Sant Petersburg, 1894); *Bases teòriques del marxisme*, Leipzig, 1905.]

la unió espiritual de la majoria indiscutible de les masses populars”. Sembla que ha d'entendre's, en aquest cas, per unió espiritual la conscient solidaritat socialista i açò vol dir que el general Rozkov considera la unió de la “majoria indiscutible de les masses populars” en les files de la socialdemocràcia com la condició prèvia psicològica del socialisme. Rozkov creu, pel que s'ha vist, que el capitalisme (empentant els petits productors vers les files del proletariat i la massa proletària cap a les files de l'exèrcit de reserva industrial) donarà a la socialdemocràcia l'oportunitat d'unir espiritualment la *majoria indiscutible* (90 %?) de les masses populars i il·lustrar-les.

Realitzar açò és igual d'impossible, en el món de la barbàrie capitalista, com ho és el domini de les cooperatives en l'imperi de la competència capitalista. Clar està que si fóra possible, la “majoria indiscutible de la nació unida en la consciència i l'esperit, destituïria, d'una manera natural i sense complicacions als pocs magnats capitalistes i organitzaria un ordre econòmic socialista sense revolució ni dictadura”.

Ací sorgeix, no obstant, involuntàriament la següent pregunta: Rozkov es considera un deixeble de Marx. Però Marx, explicant les «condicions prèvies imperibles del socialisme» en el seu *Manifest Comunista*, considerava la revolució de 1.848 com l'antesala immediata de la revolució socialista. Després de 60 anys, naturalment, no cal ser molt sagaç per a reconèixer que Marx s'ha equivocat, ja que, com sabem, el món capitalista existeix encara. Però com podia equivocar-se *tant*? No havia vist Marx que les grans empreses encara no dominaven en tots els rams industrials? Que les cooperatives de producció encara no estaven al capdavant de les grans empreses? Que la majoria indiscutible del poble encara no estava unida sobre la base de les idees del *Manifest Comunista*? Si nosaltres veiem que tot això no existeix ni tan sols avui, com podia no adonar-se'n Marx de què l'any 1.848 no hi havia res de semblant? Realment, el Marx de 1.848 era, en punt a utopia, un xiquet de pit en comparació amb molts actuals autòmats infal·libles del marxisme!

Veiem per tant que Rozkov, inclús sense ser un dels crítics de Marx, suprimeix totalment, no obstant, la revolució proletària com a condició prèvia necessària del socialisme. Ja que Rozkov ha expressat massa conseqüentment les opinions que són compartides per un nombre considerable de marxistes dels dos corrents del nostre partit, cal ocupar-se de les principals bases metodològiques dels seus equívocs.

De pas cal mencionar que les divagacions de Rozkov sobre el destí de les cooperatives són de la seua collita personal. Nosaltres mateixos mai hem

trobat un socialista que cregués en un irresistible progrés tan simple de la concentració de la producció i de la proletarització de les masses populars, creient, al mateix temps, en el paper dirigent de les cooperatives de producció abans de la revolució proletària. Unir aquestes dues condicions és molt més difícil en l'àmbit del desenvolupament econòmic que merament en el cap d'un mateix, encara que inclús açò últim ens semblà sempre gairebé impossible.

Però tractem altres dues «condicions prèvies», que són prejudicis més difosos.

El desenvolupament tècnic, la concentració de la producció i l'elevació de la consciència de les masses, són indubtablement condicions prèvies del socialisme. Però tots aquests processos es realitzen simultàniament; no únicament s'empenten i impulsen mútuament sinó que també es demoren i *limiten* recíprocament. Cadascun d'aquests processos, que es realitza en un nivell superior, requereix un desenrotllament determinat d'un altre procés en un nivell més baix. Però el desenrotllament complet de cadascun d'ells és impossible una vegada que els altres s'han desenrotllat, al seu torn separadament, per complet.

El desenvolupament tècnic troba indubtablement el seu valor límit en un únic mecanisme robot que extragués matèries primeres del si de la naturalesa i diposés els béns de consum acabats davant dels peus dels homes. Si l'existència del capitalisme no estigués limitada per les relacions de classe i la lluita revolucionària resultant d'elles, llavors hauríem de suposar que la tècnica (quan s'hagués acostat a l'ideal d'un únic mecanisme robot, en el marc del sistema capitalista) suprimiria també automàticament el capitalisme.

La concentració de la producció, resultant de les lleis de la competència, suposa la tendència interna a proletaritzar la població sencera. Si aïllàrem aquesta tendència, tindríem potser un motiu per a suposar que el capitalisme portaria a terme la seua obra; però això sempre que el procés de proletarització no es veiés interromput per un canvi revolucionari, el qual és inevitable (donada la correlació determinada de les forces de classe) molt abans que el capitalisme no haja convertit la majoria de la població en un exèrcit de reserva reclòs en vivendes semblants a presons.

Proseguim. L'elevació del nivell de consciència es realitza, sens dubte, contínuament gràcies a l'experiència de la lluita diària i als esforços conscients dels partits socialistes. Si analitzem aquest procés per separat, podem seguir-lo fins al punt en què la majoria indiscutible del poble

estiga compresa en organitzacions sindicals i polítiques i unida per sentiments de solidaritat i per la unitat d'objectius. Si aquest procés pogués realment progressar quantitativament sense canviar qualitativament, el socialisme podria ser realitzat pacíficament per mitjà d'un conscient acte unànim dels ciutadans del segle XXI o XXII.

Però és consubstancial a aquests processos, que representen les condicions prèvies històriques per al socialisme, que no es porten a terme separats uns d'altres sinó que s'obstaculitzen mútuament i que, quan hagen assolit un punt determinat, definit per nombroses circumstàncies però lluny, en tot cas, del seu valor límit matemàtic, es vegem afectats per un canvi qualitatiu i conduïsquen, en la seua complexa combinació, a allò que nosaltres entenem per revolució socialista.

Volguérem començar amb el procés mencionat en últim lloc, el creixement del nivell de consciència. Açò, com sabem, no succeeix en acadèmies on podria concentrar-se artificialment el proletariat durant 50, 100 o 500 anys, sinó en plena vida de la societat capitalista sobre la base d'una lluita de classes incessant. La consciència creixent del proletariat dóna una nova forma a aquesta lluita de classes, li atorga un caràcter més profund i provoca una reacció corresponent de la classe dominant. La lluita del proletariat contra la burgesia té la seua pròpia lògica, que s'aguditzza com més va i que desembocarà en una solució de l'assumpte molt abans que les grans empreses dominen en totes les branques econòmiques.

És evident que un creixement de la consciència política es recolza en l'increment numèric del proletariat, d'on la dictadura proletària suposa que la força numèrica del proletariat és prou gran com per a trencar la resistència de la contrarevolució burgesa. Però això no significa en absolut que la "majoria indiscutible" de la població haja de compondre's de proletaris i la "majoria indiscutible" del proletariat de socialistes conscients. En tot cas, està clar que l'exèrcit revolucionari conscient del proletariat ha de ser més fort que l'exèrcit contrarevolucionari del capital; ací, les capes intermèdies insegures i indiferents de la població han d'estar en una situació tal que permeta que el règim de la dictadura proletària les arrossegue al costat de la revolució i no cap a les files dels seus enemics. La política del proletariat, naturalment, ha de comptar conscientment amb açò.

Però tot això suposa, per la seua banda, una hegemonia de la indústria sobre l'agricultura i una preponderància de la ciutat sobre el camp.

Intentem estudiar les condicions prèvies del socialisme, començant amb les més generals per a arribar després a les més complexes:

1: El socialisme no és només una qüestió de repartició proporcionada sinó també una qüestió de producció planificada. Una producció socialista, és a dir producció cooperativa en gran escala, únicament és possible quan el desenvolupament de les forces productives haja abastat un nivell en què les grans empreses treballen més productivament que les petites. Com més gran siga la preponderància de la gran empresa sobre la petita, és a dir com més desenvolupada estiga la tècnica, majors han de ser els avantatges econòmics de la socialització de la producció, més alta ha de ser, doncs, el nivell cultural de la població sencera al realitzar-se la distribució proporcionada que es basa en una producció planificada.

La primera condició prèvia objectiva del socialisme està donada des de fa molt. Des que la divisió del treball social va conduir a la divisió del treball en la manufactura i, especialment, des que aquesta ha estat reemplaçada per la producció mecànica de les fàbriques, la gran empresa ha arribat a ser cada vegada més lucrativa i açò vol dir que també una socialització de la gran empresa farà cada vegada més rica a la societat. Està clar que la transformació de les empreses artesanes en propietat comuna de tots els artesans no hagués fet més rics a aquests, mentre que en transformar les manufactures en propietat comuna dels obrers ocupats en elles o en traspasar les fàbriques a les mans dels obrers assalariats, o millor encara en el traspàs de tots els mitjans de producció de la gran producció fabril a mans de la població total, s'elevaria indubtablement el nivell material d'aqueixa població; i com més alta siga l'estat aconseguit per la gran producció, tant més alt serà també aquest nivell material.

En la literatura socialista es cita amb freqüència la petició de Bellers, membre de la cambra baixa anglesa²⁴, qui va presentar en el parlament, cent anys abans de la conspiració de Babeuf, exactament en 1.696, un projecte d'organització de societats cooperatives que pretenien satisfer, autònomament, totes les seues necessitats. Segons els càlculs de l'anglès, un col·lectiu de producció havia de constar de 200 a 300 persones. No podem ocupar-nos ací de l'examen de les seues conclusions finals, i tampoc tenen importància per a nosaltres; important és només el fet que una tal economia col·lectivista, inclús encara que emprés només 100, 200, 300 o 500 persones, oferia ja avantatges de producció a finals del segle XVII.

²⁴ [Beller no era diputat. Gran terratinent quaquer, presentà el seu projecte en forma de missatge al parlament.]

Al començament del segle XIX Fourier traçà el seu pla d'associacions de producció i consum, els falansteris, que havien de constar de 2.000 a 3.000 persones cadascun. Els càlculs de Fourier no es distingien precisament per la seua exactitud; però, en tot cas, el desenvolupament del sistema manufacturer en aquella època feia que li semblaren més apropiats, en una mida incomparablement major, els col·lectius econòmics que en el cas de l'exemple dalt mencionat. Però ara està clar que tant les associacions de John Bellers com els falansteris de Fourier estan molt més al devora de les lliures comunes econòmiques que somien els anarquistes, i l'utopisme dels quals no consisteix generalment en què siguin “impossibles” o “contra la naturalesa” (les comunitats comunistes a Amèrica han demostrat que sí que són possibles) sinó que coixegen de 100 o 200 anys de retard respecte al progrés en el desenvolupament econòmic.

L'evolució de la divisió social del treball, d'una banda, i de la producció mecànica, per un altra, han fet que l'estat siga, avui en dia, l'única cooperativa capaç d'aprofitar a gran escala els avantatges d'una economia col·lectivista. Encara més: dins de les estretes fronteres d'alguns estats particulars, no encaixaria ja la producció socialista.

Atlanticus²⁵, un socialista alemany que no era de la mateixa opinió que Marx, calculà a finals del segle passat els avantatges econòmics d'una economia socialista en el marc d'Alemanya. Atlanticus no es distingeix de cap manera pel vol de la seua imaginació, el seu raonament es mou completament dins del marc de la rutina econòmica del capitalisme. Es recolza en competents escriptors de l'agronomia i de la tècnica actuals (i en això radica no tant la seua debilitat com el seu costat fort, ja que el protegeix d'un optimisme exagerat). En fi, Atlanticus arriba a la conclusió que en el cas d'una organització metòdica de l'economia socialista, aprofitant tots els mitjans tècnics disponibles a meitat dels anys noranta del segle XIX, es podrien duplicar o triplicar els ingressos dels obrers i reduir l'horari de treball a la meitat de l'actual.

No ha de suposar-se, per descomptat, que Atlanticus fou el primer en demostrar els avantatges econòmics del socialisme: la productivitat de treball infinitament més alta en les grans empreses, d'una banda, i la necessitat d'una planificació de producció, demostrada per les crisis econòmiques, per l'altra, parlen molt més eloqüentment a favor dels avantatges econòmics del socialisme que no la comptabilitat socialista d'Atlanticus. El seu mèrit consisteix únicament en haver expressat aquest

²⁵ [Pseudònim de Karl Ballod.]

avantatge en valors aproximats.

El que s'ha dit anteriorment justifica la conclusió final que (si resultés cert que el creixement continu del poder tècnic dels homes fa el socialisme cada vegada més avantatjós estan donades, ja des de fa 100 o 200 anys, les suficients condicions prèvies tècniques per a la producció col·lectivista en tal o qual dimensió, i que el socialisme és *tècnicament avantatjós* actualment, no sols en un Estat individual sinó, en una mesura extraordinàriament gran, també a escala internacional.

Però els avantatges tècnics del socialisme, per si soles, no són suficients per a realitzar-lo. Durant els segles XVIII i XIX, els avantatges de la gran producció no es presentaren davall una forma socialista sinó sota la capitalista. No es realitzaren els projectes de Bellers ni de Fourier. Per què no? Perquè en aquella època no havia cap força social disposada ni capaç de realitzar cap dels dos.

2: Ara passem, de la condició prèvia tècnica de producció, a la *socioeconòmica*, que és menys general però més complexa. Si es tractés no d'una societat de classes antagòniques sinó d'una comunitat homogènia que elegeix conscientment el seu sistema econòmic, ja bastarien àmpliament els càlculs d'Atlanticus per a començar la construcció socialista. Atlanticus, socialista d'una espècie molt vulgar, opina justament això en el seu treball.

Semblant teoria podria aplicar-se actualment, no obstant, únicament dins dels límits de l'economia privada d'una persona o d'una societat anònima. Sempre es pot partir del principi que un projecte de reforma econòmica (introducció de noves màquines, de noves matèries primeres, de nous reglaments de treball i sistemes de remuneració) és acceptat únicament quan aquest projecte de reforma comporta avantatges comercials indubtables. Però això per si sol no és suficient, ja que ací es tracta de l'economia de la societat sencera. Ací lluiten interessos antagònics; allò que per a uns és avantatjós perjudica a d'altres. I l'egoisme d'una classe no sols actua contra l'egoisme d'una altra sinó també en contra dels interessos de la totalitat. Per a la realització del socialisme és necessari, doncs, que, entre les classes antagòniques de la societat capitalista, hi haja una força social prou interessada en raó de la seua situació objectiva en la realització del socialisme i prou poderosa per a portar-la a cap després de superar els interessos hostils i la resistència.

Un dels mèrits fonamentals del socialisme científic consisteix en haver descobert teòricament tal força social en el proletariat, i en haver mostrat

que aquesta classe, creixent forçosament amb el capitalisme, pot trobar la seua salvació únicament en el socialisme; que la situació total l'empenta vers el socialisme i que, finalment, la doctrina del socialisme haurà de fer-se necessària per a la ideologia del proletariat en la societat capitalista.

Així pot fàcilment veure's el gran pas enrere que significa Atlanticus en comparació amb el marxisme quan afirma que (des del moment en què es puga demostrar que “pel traspàs dels mitjans de producció a les mans de l'Estat no sols s'assoleix una prosperitat general sinó que, a més a més, podrà ser reduïda la jornada de treball) resultarà completament accessori el que es confirme o no la teoria de la concentració del capital o la de la desaparició de classes socials intermèdies”...

Una vegada que siguen demostrats els avantatges del socialisme (opina Atlanticus) és “inútil posar totes les esperances en el fetitxe del desenvolupament econòmic; per contra, haurien d'engegar-se investigacions extenses i arribar a una àmplia i escrupolosa preparació del pas de la producció privada a l'estatal o “col·lectiva” (!).²⁶

Quan Atlanticus ataca les tàctiques purament oposicionistes de la socialdemocràcia i recomana “procedir” tot seguit als preparatius per a la transformació socialista, oblida que la socialdemocràcia manca encara del poder necessari per a això i que Guillem II, Bülow i la majoria del Reichstag, no obstant tenir el poder en les seues mans, no tenen ni la menor intenció d'introduir el socialisme. El projecte socialista d'Atlanticus convenç els Hohenzollern tan poc com els plans de Fourier convenceren els Borbó de la Restauració; l'única diferència és que aquest últim basava el seu utopisme polític en una fantasia apassionada en el terreny de les creacions econòmiques mentre que Atlanticus es recolzava, en el seu utopisme polític no menys gran, en una comptabilitat convincent i filisteu-sensata.

¿Com ha de ser el nivell de diferenciació social perquè estiga donada la segona condició prèvia? En d'altres paraules: ¿Fins on necessita arribar la força numèrica absoluta i relativa del proletariat? ¿Hem de comptar amb la meitat, amb els dos terços o amb els nou dècims de la població?

Intentar determinar el marc purament aritmètic d'aquesta segona condició prèvia del socialisme seria una empresa desesperant. Acceptant no obstant això aquest esquematisme, brollaria abans que res la pregunta de

²⁶ Atlanticus: *Gosudarstvo buduscago* [L'Estat del futur], San Petersburg, 1906, pp. 22-23.

a qui ha de comptar-se entre el proletariat. ¿Hem d'incloure en el càlcul a les àmplies capes de semiproletaris i semicamperols? ¿Hem de comptabilitzar l'exèrcit de reserva dels proletaris urbans els que, d'una banda, s'amalgamen amb el proletariat paràsit de captaires i lladres i, per l'altra, poblen els carrers de les ciutats en qualitat de comerciants al detall, exercint doncs un paper paràsit respecte a l'economia total? Aquesta qüestió no és gaire simple.

La importància del proletariat es deriva principalment del seu paper en la gran producció. La burgesia es recolza, en la seua lluita pel domini polític, sobre el seu poder econòmic. Abans d'aconseguir fer-se amb l'autoritat pública, concentra en les seues mans els mitjans de producció del país; açò determina també el seu específic pes social. El proletariat, en canvi, malgrat totes les fantasmagories cooperatives, estarà apartat, fins al moment de la revolució socialista, dels mitjans de producció. El seu poder social resulta del fet que els mitjans de producció, trobant-se en mans de la burgesia, només poden ser posats en moviment per ell, pel proletariat. Des del punt de vista burgès, el proletariat és doncs també un dels mitjans de producció que, junt amb els altres, forma un tot, un mecanisme unitari; però el proletariat és l'única part no automàtica d'aquest mecanisme i, no obstant tots esforços, no pot ser reduït a l'estat d'automatisme. Aquesta posició li dóna al proletariat la possibilitat d'impedir, segons la seua voluntat parcial o totalment (vaga general o parcial), el funcionament de l'economia social.

D'això en resulta que la importància del proletariat (en igualtat de circumstàncies quant a força numèrica) és tant més gran com major és la massa de forces productives que posa en moviment: el proletari d'una gran fàbrica (en igualtat de circumstàncies) té una importància social major que un artesà, i un proletari urbà la té major que no un proletari del camp. En d'altres paraules: el paper polític del proletariat és tant més important com més domina la gran producció sobre la petita, la indústria sobre l'agricultura i la ciutat sobre el camp.

Si analitzem la història d'Alemanya o d'Anglaterra en el període en què el proletariat d'aquests països formava una part de la població igual de gran que el proletariat de la Rússia actual, podem observar que aquell no exercia el paper que correspon actualment a la classe obrera russa, ni podia tampoc no fer-ho, donada la seua significació objectiva.

El mateix val, com hem vist, per a les ciutats. Quan la població urbana a Alemanya era només d'un 15 % (com ara a Rússia) les ciutats alemanyes no exercien un paper polític i econòmic en la vida del país equivalent al

de les ciutats russes d'avui en dia. La concentració en les ciutats de grans establiments industrials i comercials, i l'estreta vinculació amb les províncies mitjançant els ferrocarrils, confereix a les nostres ciutats una importància molt més gran del que els correspondria per la seua xifra de població; el creixement de la seua importància supera amb força el seu increment de població, alhora que el creixement de població en les ciutats, d'altra banda, és més gran que l'augment natural de la població total... En 1.848, a Itàlia el nombre d'artesans (no sols de proletaris sinó també de mestres) era aproximadament un 15 % de la població, és a dir no menys que la proporció d'artesans i proletaris en la Rússia actual. Però el paper que van exercir fou incomparablement inferior al del proletariat industrial de Rússia en l'actualitat.

Tot açò demostra clarament que l'intent de predeterminar la proporció de la població total que ha de formar part del proletariat en el moment de la conquesta del poder polític és un treball infructuós. En compte d'això citarem algunes dades aproximades per a mostrar quina part de la població forma actualment el proletariat en els països avançats.

L'any 1.895 a Alemanya corresponien, de la xifra total de població activa de 20,5 milions (no compresos l'exèrcit, els funcionaris estatals i persones d'ocupació indeterminada), 12,5 milions al proletariat (obers assalariats en l'agricultura, la indústria i el comerç i domèstics); l'autèntica xifra d'obers agrícoles i industrials era de 10,75 milions. Pel que fa als restants 8 milions, molts són també, en principi, proletaris (obers de la indústria domèstica, membres de la família que treballen, etc.). En l'agricultura, només el nombre d'obers assalariats era de 5,75 milions. La població total agrícola representava aproximadament el 36 % de la població total. Repetim que aquestes dades valen per a l'any 1.895. En els darrers onze anys han ocorregut indubtablement uns canvis immensos, menant generalment en una direcció: ha augmentat la xifra de població urbana en relació amb l'agrícola (en 1.882, la població agrícola era el 42 %), la xifra del proletariat total en relació amb la població total i la xifra del proletariat industrial en relació amb el proletariat del camp; finalment, correspon avui a cada obrer industrial més capital productiu que en 1.895. Però inclús les xifres mencionades per a 1.895 mostren com el proletariat alemany representa ja, des de fa molt de temps, la força dominant en la producció del país.

Bèlgica, amb la seua població de 7 milions, és un país industrial pur. De 100 persones que tenen alguna ocupació, 41 treballen en la indústria (en sentit estricte), i només 21 treballen en l'agricultura. De més de 3 milions d'assalariats, aproximadament 1,8 milió (el que fa aproximadament el 60

%) corresponen al proletariat. Aquestes xifres serien molt més explicatives si afegírem al proletariat estrictament diferenciat els elements socials que li són semblants, a saber, els productors només formalment “independents”, que en realitat estan esclavitzats pel capital, els petits funcionaris, els soldats, etc.

Però és Anglaterra qui ocupa el primer pla des del punt de vista de la industrialització de l'economia i de la proletarització de la població. L'any 1.901, la xifra dels ocupats en l'agricultura, la pesca i la silvicultura era de 2,3 milions, mentre que en la indústria, en el comerç i el transport estaven ocupades 12,5 milions de persones.

De què resulta que en els països europeus més importants la població urbana supera numèricament a la del camp. Però el predomini de la població urbana no es deu només a la quantitat de potència productiva que representa sinó, en una mesura més elevada, a la seua composició qualitativa personal. La ciutat atrau els elements més enèrgics, els més capaços i intel·ligents de la població rural. És difícil demostrar-ho estadísticament, si bé una comparació de grups d'edats entre la població urbana i la del camp pot valer com prova indirecta; aquest fet té la seua pròpia significació. Així l'any 1.896 es comptaven a Alemanya 8 milions d'ocupats en l'agricultura i 8 milions d'ocupats en la indústria. Però si es divideix la població en grups d'edats, aleshores resulta que l'agricultura tenia un milió de persones entre 14 i 40 anys (els que estan en plena possessió de les seues energies físiques) menys que la indústria. Això mostra que són principalment “els vells i els xiquets” els que es queden en el camp.

De tot això podem deduir la conclusió que l'evolució econòmica (el creixement de la indústria, el creixement de les grans empreses, el creixement de les ciutats, el creixement del proletariat en general i del proletariat industrial en particular) ha *preparat ja l'escena* no sols per a la *lluita* del proletariat pel poder polític sinó també per a la seua *conquesta*.

3: Ara tractarem de la tercera condició prèvia del socialisme, la *dictadura del proletariat*.

La política és el terreny on les condicions objectives prèvies es barregen amb les subjectives i on ambdues s'interinfluencien. En condicions tècniques i socioeconòmiques determinades, una classe es fixa conscientment l'objectiu determinat de conquistar el poder, concentra les seues forces, calcula la força del seu adversari i decideix en conseqüència.

Però tampoc en aquest terreny el proletariat és absolutament independent; a la vora d'elements subjectius, (consciència, disposició i iniciativa) l'evolució del qual té també la seua pròpia lògica, el proletariat en la seua política s'enfronta amb una sèrie d'elements objectius: la política de les classes dominants, les institucions estatals existents (l'exèrcit, l'ensenyança classista, l'Església estatal), les relacions internacionals, etc.

Primer tractarem l'element subjectiu: la disposició del proletariat respecte a la transformació socialista.

Indubtablement, no és prou que el nivell tècnic haja fet avantatjosa una economia socialista des del punt de vista de la productivitat del treball col·lectiu; ni tampoc basta amb què la diferenciació social, sobre la base d'aquesta tècnica, haja creat un proletariat que represente, pel seu significat numèric i econòmic, la classe més important i interessada per raons objectives en el socialisme. Per sobre de tot açò, és necessari que aquesta classe *siga conscient* del seu interès objectiu. Cal que *comprega* que per a ella no hi ha una altra eixida que el socialisme; és necessari que s'unisca en un exèrcit prou fort com per a conquistar en lluita oberta el poder polític.

En les condicions que es donen avui en dia seria absurd negar aquesta afirmació. Només els vells blanquistes podien posar les seues esperances en la iniciativa salvadora de les organitzacions conspiradores que s'havien format sense contacte amb les masses; o bé els anarquistes (els seus antípodes), que confien en un impuls espontani de les masses sense saber on conduirà; la socialdemocràcia entén per conquesta del poder *una acció conscient de la classe revolucionària*.

Ara bé, molts ideòlegs socialistes (ideòlegs en el sentit negatiu, o siga, els que ho embrollen tot) parlen de la preparació del proletariat per al socialisme en el sentit de la seua transformació moral. El proletariat i “la humanitat” en general necessitarien primer que res perdre la seua vella naturalesa egoista; en la vida social haurien de predominar els impulsos de l'altruisme, etc... Com que estem molt lluny de semblant estat i com que la “naturalesa humana” només ha de canviar lentíssimament, l'adveniment del socialisme s'ha allunyat per alguns segles. Tal concepte sembla molt realista i evolucionista, etc... En realitat, però, es basa en consideracions moralistes trivials.

És de suposar que la psicologia socialista ha d'existir abans del socialisme; en altres paraules, que és possible inculcar a les masses una

psicologia socialista sobre la base de les condicions capitalistes. Ací no s'ha de confondre aspirar conscientment al socialisme amb la psicologia socialista. Aquesta última suposa l'absència de motius egoistes en l'esfera de la vida econòmica, mentre que l'aspiració i la lluita pel socialisme neixen de la psicologia de classe del proletariat. Per molts punts de contacte que haja entre la psicologia de classe del proletariat i la psicologia socialista d'una societat sense classes, un abisme profund les separa.

La lluita comuna contra l'explotació fa brollar en l'ànima obrera indicis preciosos d'idealisme, de camaraderia solidària i d'esperit de sacrifici desinteressat però, al mateix temps, la lluita per l'existència individual, l'espectre de la misèria, la diferenciació dins del mateix estament obrer, la pressió de les masses ignorants des de baix i l'activitat corrompuda dels partits burgesos, impedeixen el desplegament complet d'aquests indicis preciosos.

No obstant, l'essencial de l'assumpte és que l'obrer mitjà (encara que pugua seguir sent egoista i petit burgès, sense sobrepassar en la seua qualitat "humana" als representants mitjos de les classes burgeses) es convenç per l'experiència de la vida que *els seus desigs més simples i les seues necessitats més naturals únicament poden satisfer-se sobre les ruïnes del sistema capitalista.*

Els idealistes s'imaginen a la futura generació que serà digna del socialisme de la mateixa manera que els cristians s'imaginen als membres de les primeres comunitats cristianes.

Siga com vullga que haja estat la psicologia dels primers prosèlits del cristianisme (sabem per la història dels apòstols que es donaven casos d'ocultació de propietats privades davant de la comunitat) en tot cas, en estendre's, el cristianisme fracassà no ja respecte a la transformació del mode de pensar del poble sinó que, inclús, degenerant ell mateix, fent-se mercantilista buròcrata, evolucionà de la mútua ensenyança fraternal al papisme i de l'ordre mendicant al parasitisme monàstic; en una paraula: no assolí sotmetre a les condicions socials del medi dins del qual es desenrotllava, sinó que va ser sotmès per aquell. I açò no ocorregué a conseqüència de la malaptesa o de l'egoisme dels pares i mestres del cristianisme sinó a conseqüència de les lleis irrefutables de la dependència de la psicologia humana respecte de les condicions del treball social i de la vida social. I aquesta dependència la mostraven inclús els propis pares i mestres del cristianisme en les seues mateixes persones.

Si el socialisme tan sols s'hagués proposat crear una nova naturalesa humana dins del marc de la vella societat, no seria més que una nova edició de les utopies moralistes. El socialisme no es proposa la tasca de desenrotllar una psicologia socialista com a condició prèvia del socialisme, sinó la de crear condicions de vida socialistes com a condició prèvia d'una psicologia socialista.

8.- El govern obrer a Rússia i el socialisme

Hem demostrat anteriorment que les condicions objectives prèvies d'una revolució socialista han estat ja creades pel desenvolupament econòmic dels països capitalistes avançats. Però què podem dir respecte a d'açò sobre Rússia? ¿Podem esperar que el pas del poder a les mans del proletariat rus siga el començament d'una adaptació de la nostra economia nacional als principis socialistes?

Fa un any responíem a aquesta pregunta en un article que es veié sotmès a un violent foc creuat procedent de les dues fraccions del nostre partit:

“Els obrers parisencs [diu Marx²⁷] no esperaven que la seua comuna obrés miracles”. Tampoc avui hem d'esperar miracles polítics de la dictadura del proletariat. El poder polític no és totpoderós. Seria absurd suposar que el proletariat, una vegada arribat al poder, podrà, amb ajuda d'alguns decrets, reemplaçar el capitalisme pel socialisme. Un sistema econòmic no és el producte de l'activitat de l'Estat. El proletariat únicament pot utilitzar el poder polític amb tota la seua energia a fi de facilitar i abreviar el camí de l'evolució econòmica vers el col·lectivisme.

El proletariat començarà amb les reformes que figuren en l'anomenat programa mínim i, partint d'ací, la lògica de la seua situació li obligarà a passar a la pràctica col·lectivista.

Serà relativament fàcil la introducció de la jornada laboral de vuit hores i de l'impost progressiu sobre la renda, encara que tampoc en aquest cas el centre de gravetat radica en la promulgació d'un "acta" sinó en l'organització de la seua realització pràctica. La dificultat principal, no obstant, serà (heus ací el pas al col·lectivisme!) l'organització de la producció a base d'una gestió col·lectiva de les fàbriques i les empreses que

²⁷ [La guerra civil a França]

siguen tancades pels seus propietaris com a protesta contra aquest decret.

També serà una tasca relativament fàcil la de promulgar una llei sobre l'abolició dels drets successoris i la de realitzar aquesta llei en la pràctica; herències en forma de diners no perjudicaran fortament el proletariat ni obstaculitzaran el seu ordre econòmic. Però, per contra, l'apropiació de les herències de terres i indústries significarà per a l'Estat obrer l'organització de l'economia sobre la base de la gestió col·lectiva.

El mateix val, en una mesura encara major, per a l'expropiació, poc importa que s'efectue amb indemnització o sense ella. L'expropiació amb indemnització ofereix avantatges polítics però entraña dificultats financeres, mentre que una expropiació sense indemnització implica avantatges financers però també inconvenients polítics. Però més grans que aquestes o aquelles dificultats seran les que plantegen els problemes econòmics i d'organització.

Repetim: el govern del proletariat no és un govern que pugui fer miracles.

La socialització de la producció comença amb les indústries que presenten menys dificultats. La producció socialitzada, en la seua primera fase, apareixerà sota la forma d'uns pocs oasis entrelaçats amb les empreses privades dins del marc de les lleis de la circulació de mercaderies. Com més ampli siga el camp comprés per l'economia socialitzada, més obvis seran els seus avantatges, tant més segur se sentirà el nou règim polític i tant més audaces seran les següents mesures econòmiques del proletariat. En prendre aquestes mesures, no sols es recolzarà en les forces productives nacionals sinó també en la tècnica internacional, el mateix que en la seua política revolucionària no es recolza exclusivament en les experiències de les condicions de classe nacionals sinó també en tota l'experiència històrica del proletariat internacional.

La dominació política del proletariat és incompatible amb la seua esclavització econòmica. Poc importa la bandera política sota la qual el proletariat haja arribat al poder: estarà obligat a prosseguir una política socialista. Cal considerar com la major utopia la idea que el proletariat (tot seguit d'haver-se elevat, per mitjà de la mecànica interna de la revolució burgesa, a les altures de la dominació estatal) pot, ni tan sols encara que així ho desitja, limitar la seua missió a la creació de condicions republicanodemocràtiques per al domini social de la burgesia. Inclús una passatgera dominació política del proletariat debilitarà la resistència del capital, que necessita sempre del suport del poder polític, i atorgarà unes dimensions grandioses a la lluita econòmica del proletariat. Els obrers, com a mínim, han de reclamar del poder revolucionari el suport per als vaguistes; i el govern, recolzant-se en els obrers, no pot negar aquesta

ajuda. Però açò significa ja paralyzar la influència de l'exèrcit de reserva del treball i és equivalent al domini dels obrers, no sols en el terreny polític sinó també en l'econòmic, i converteix la propietat privada dels mitjans de producció en una ficció. Aquestes inevitables conseqüències socioeconòmiques de la dictadura del proletariat sorgiran molt prompte, molt abans que la democratització de l'ordre polític estiga acabada. La barrera entre el programa «mínim» i el «màxim» desapareix en quant el proletariat obté el poder.

El règim proletari ha d'escometre ja des del principi la solució de la qüestió agrària, amb què està connectat el destí de grans masses de la població russa. El proletariat, en resoldre aquest problema (com també tots els altres) s'orientarà per l'anhel més important de la seua política econòmica, a saber, possessionar-se d'un àmbit el més gran possible per a l'organització de l'economia socialista. En la qüestió agrària, les formes i la marxa d'aquesta política han de ser determinades, d'una banda, pels recursos materials que estiguen a disposició del proletariat i, de l'altra banda, per la necessitat de prendre les seues mesures de tal manera que els aliats potencials no es senten empenyats cap a les files dels contrarevolucionaris.

La *qüestió agrària*, és a dir la qüestió del destí de l'agricultura i les seues relacions socials, no s'esgota naturalment amb la *qüestió de la terra*, és a dir, la qüestió de les formes de propietat de la terra. La resposta que es done al problema agrari predeterminarà, potser no la marxa del desenvolupament de l'agricultura, però sí almenys la política agrària del proletariat; en d'altres paraules: el destí que el règim proletari adjudique a la terra estarà estretament vinculat a la relació general del règim proletari amb el transcurs i les exigències del desenvolupament agrícola. Per aquest motiu la qüestió de la terra ocupa el primer lloc.

Una de les solucions a la qüestió de la terra, que els socialrevolucionaris han popularitzat tan laudatòriament, és la socialització del país sencer; aquesta és una noció que, alliberada del seu maquillatge europeu, no significa una altra cosa que el Repartiment Negre²⁸. El programa del repartiment igualitari suposa, doncs, l'expropiació de totes les terres, no sols de les terres privades en general, no sols de les terres privades de llauradors sinó inclús de les terres comunals. Si considerem aquesta expropiació com un dels primers passos del nou règim, encara davall la dominació absoluta de les condicions del capitalisme mercantil, llavors veiem que les primeres "víctimes" d'aquesta expropiació serien els camperols o, almenys, ells se'n sentirien. Si fem compte que el pagès pagà, durant dècades, les sumes de redempció que havien de convertir-lo en

²⁸ [Cerni Peredel: repartiment espontani de les terres de propietaris rurals pels camperols]

propietari de la seua terra²⁹; si prenem en consideració que alguns camperols acomodats han adquirit un immens terreny com a propietat privada indubtablement amb grans sacrificis, inclús en la generació actual, aleshores podem fàcilment imaginar-nos com de gran seria la resistència contra l'intent de declarar propietat de l'Estat les terres comunals i les petites parcel·les privades. Si el nou règim actués d'aquesta manera, començaria a enfrontar-se contra enormes masses camperoles.

¿Perquè haurien de passar a ser propietat de l'Estat les terres comunals i les petites propietats privades de terra? Per a posar-les a disposició, d'una o una d'altra manera, de l'explotació econòmica "igualitària" per tots els camperols, incloses les capes actualment mancades de terres i els obrers agrícoles. El nou règim, per tant, econòmicament no guanyaria res amb l'expropiació de les petites propietats i de les terres comunals, ja que, després del nou repartiment les terres estatals o públiques passarien al cultiu econòmic privat. I *políticament* el nou règim cometria un greu error ja que posaria a les masses camperoles en oposició amb el proletariat urbà com a líder de la política revolucionària.

La partició igualitària suposa a més que estarà prohibida per part del legislador l'ocupació de treball assalariat. L'abolició del treball assalariat pot i ha de ser una *conseqüència* de les reformes econòmiques, però no pot ser portada a terme prèviament per mitjà de prohibicions jurídiques. No n'hi ha prou amb prohibir a l'agricultor capitalista que ocupe obrers assalariats; cal cercar abans la possibilitat d'assegurar la subsistència al camperol sense terres i cal fer-li possible una existència racional des del punt de vista de l'economia total. D'altra banda, el programa de l'explotació igualitària del sòl que prohibeix el treball assalariat significa, d'una banda, que s'obliga als que no tenen terres a establir-se en minúscules parcel·les i, per l'altra banda, s'obliga a l'Estat a equipar-los amb l'utilitatge necessari per a la seua producció, socialment irracional.

Se sobreentén que la intervenció del proletariat en l'organització de l'agricultura no pot començar lligant alguns obrers dispersos a miquetes disperses de terra, sinó explotant grans terrenys sobre la base d'una gestió estatal o comunal.

Només quan la producció socialitzada estiga ja en peu, podrà impulsar-se el procés de socialització mitjançant de la prohibició del treball assalariat. Açò farà impossible l'existència de la petita agricultura capitalista deixant, no obstant, espai suficient a les empreses agrícoles que s'autoabasteixen

²⁹ [Després de l'alliberament de 1.861, els camperols havien de pagar grans redempcions per les terres que rebien.]

parcial o enterament; l'expropiació d'aquestes no encaixa de cap manera dins dels plans del proletariat socialista.

El proletariat no pot, en cap cas, elegir com a pauta un programa de “repartiment igualitari” que, d'una banda, supose una expropiació sense finalitat, purament formal, dels petits propietaris i, d'altra banda, exigisca la completa atomització de les grans finques rurals en petits trossos. Aquesta política, des del punt de vista econòmic clarament malgastadora, només podria partir d'una reticència utopicoreaccionària i més que una altra cosa debilitaria políticament al partit revolucionari.

Però, ¿fins on pot arribar la política socialista de la classe obrera en les condicions econòmiques de Rússia? Una cosa podem dir amb tota seguretat: que ensopegarà molt abans amb obstacles polítics que amb l'endarreriment tècnic del país. *La classe obrera russa no podria mantindre's en el poder ni convertir el seu domini temporal en una dictadura socialista permanent sense el suport estatal directe que li prestés el proletariat europeu.* D'açò no pot dubtar-se ni per un moment. I d'altra banda, tampoc pot dubtar-se que una revolució socialista a occident ens permetria convertir directament el domini temporal de la classe obrera en una dictadura socialista.

Kautsky va escriure l'any 1.904, quan tractava sobre les perspectives del desenvolupament social i quan analitzava la possibilitat d'una pròxima revolució en Rússia: “A Rússia, la revolució no podria menar immediatament a un règim socialista; per a d'això, les condicions econòmiques del país no estan, ni de bon tros, prou madures”. Però la revolució russa ha de donar una forta empenta al moviment proletari en la resta d'Europa i, com a conseqüència de la lluita renaixent, el proletariat podria obtindre una posició dominant a Alemanya. “Semblant esdeveniment [continua Kautsky] ha de tenir influència en tota Europa, perquè ha de conduir a la dominació política del proletariat a Europa occidental i donar al proletariat d'Europa oriental la possibilitat d'abreviar les etapes del seu desenvolupament i, imitant l'exemple alemany, *construir artificialment institucions socialistes.* La societat com a totalitat no pot botar artificialment cap estadi del seu desenvolupament; en canvi, a algunes de les seues parts constitutives els és possible accelerar el seu retardat desenvolupament, seguint l'exemple de països més avançats, i col·locar-se, gràcies a això, en un estadi més alt, ja que no estan carregades amb un llast de tradicions com les que pesen sobre els vells països...”

“Açò pot ocórrer [segueix Kautsky], però amb això ens sortim, com ja hem mencionat, del terreny de la *necessitat* i entrem en el de la *possibilitat*, per la qual cosa les coses poden desenrotllar-se d'una manera completament

distinta³⁰,”

El teòric de la socialdemocràcia alemanya escrigué aquestes línies en una època en què per a d'ell encara era incert si la revolució hauria d'esclatar primerament a Rússia o a occident.

Més tard, el proletariat rus mostrà una força que tampoc els socialdemòcrates russos, ni tan sols en la seua tendència més optimista, s'havien esperat en una mida tan extraordinària. El transcurs de la revolució russa estava decidit en els seus trets essencials. El que fou o semblà fa dos o tres anys una *possibilitat* ha arribat a ser *probabilitat* i tot denota que aquesta probabilitat està disposada a convertir-se en *necessitat*.

9.- Europa i la revolució

Al juny de 1.905 escrivíem: “Des de l'any 1.848 s'ha escolat més de mig segle. Mig segle de contínues conquestes del capitalisme en tot el món. Mig segle de mútua adaptació ‘orgànica’ de les forces de la reacció burgesa i la feudal. Mig segle, en el transcurs del qual la burgesia ha mostrat la seua demencial dominació i la seua disposició a lluitar cegament per a conservar-la! Igual que un mecànic a la recerca del *perpetuum mobile* obsessionat per la seua fantasia, ensopega cada vegada amb nous obstacles i superposa un mecanisme darrere l'altre a fi de superar-los, de la mateixa manera la burgesia ha canviat i modificat el seu aparell de dominació, evitant el conflicte ‘il·legal’ amb les forces que li són hostils. Però igual que el nostre mecànic empassega finalment amb un últim obstacle insuperable, la llei de conservació d'energia, també la burgesia ha d'ensopegar amb una última barrera inexorable: l'antagonisme de classes que es descarrega inevitablement en el conflicte.

“El capitalisme, en imposar a tots els països el seu mode d'economia i de comerç, ha convertit el món sencer en un únic organisme econòmic i polític. Així com el crèdit modern ha connectat a milers d'empresaris a través d'un llaç invisible, i permet al capital una mobilitat sorprenent evitant moltes petites fallides privades, però acreixent amb això, ahora, les crisis econòmiques generals en unes dimensions inaudites, així també tot el treball econòmic i polític del capitalisme, el seu comerç internacional, el seu sistema de monstruosos deutes públics i les agrupacions polítiques de

³⁰ K. Kautsky: *Revoliucioniya perspektivi* [Perspectives revolucionàries], Kiev, 1906.

nacions que inclouen a totes les forces de la reacció en una espècie de societat anònima internacional, no sols ha contrarestat d'una banda totes les crisis polítiques individuals sinó que també, d'altra banda, ha preparat el terreny per a una crisi social de dimensions fabuloses. La burgesia, a l'haver camuflat tots els símptomes de la malaltia, a l'eludir totes les dificultats, al posar a un costat totes les qüestions fonamentals de la política interior i exterior, ha ajornat la seua solució preparant amb això, al mateix temps, el camí per a una liquidació radical del seu domini en una escala internacional. La burgesia s'ha aferrat àvidament a qualsevol poder reaccionari sense preguntar-se per la seua procedència. El papa i el sultà no van ser els últims d'entre els seus amics. No haver segellat llaços 'amistosos' amb l'emperador de Xina té la seua raó de ser en el fet que aquest no representava cap força: per a la burgesia era molt més avantatjós saquejar les seues propietats que tindre'l al seu servei com a inspector màxim i pagar-li de la seua pròpia butxaca. Per tant, la burgesia internacional ha posat l'estabilitat inherent al seu sistema estatal en una posició de dependència profunda respecte a la inestabilitat que és inherent als baluards de la reacció preburgesa.

“Això dóna als esdeveniments en curs de desenrotllament, des del principi, un caràcter internacional i obri una gran perspectiva: la tasca d'emancipació política que dirigeix la classe obrera russa l'eleva a ella mateixa a una altura fins avui desconeguda en història, col·loca en les seues mans forces i mitjans colossals i li fa possible, per primera vegada, per a començar amb la destrucció a escala internacional del capitalisme, per a d'això la història ha creat totes les condicions objectives prèvies.”³¹

Si el proletariat rus, en havent assolit temporalment el poder, no trasllada per pròpia iniciativa la revolució a Europa, llavors la reacció feudal burgesa europea l'obligarà a fer-ho.

Naturalment, seria absurd determinar ara per endavant els camins pels quals la revolució russa s'estendrà sobre la vella Europa capitalista: aquests camins podrien aparèixer més tard completament inviablès. Parlem ací, més per a il·lustrar la idea que no en el sentit d'una profecia, de Polònia com a vincle entre l'orient revolucionari i l'occident revolucionari. El triomf de la revolució a Rússia significa forçosament també la victòria de la revolució a Polònia. És fàcil imaginar-se que un règim revolucionari sobre els deu governs polonesos annexats per Rússia haja de desembocar en un aixecament de Galitzia i de Posen. A açò els governs dels Hohenzollern i dels Habsburg respondrien amb una concentració de forces militars en la frontera polonesa per a després creuar-la i destrossar l'enemic

³¹ Veja's el meu prefaci a l'obra de F. Lassalle: *Discurs davant el tribunal*. [Es tracta d'un procés contra Lassalle i Weyer per incitació a armar-se contra l'autoritat reial, celebrat a Colònia el 3 de maig de 1849.]

en el seu centre, a Varsòvia. Està completament clar que la revolució russa no pot abandonar la seua avantguarda occidental en mans dels mercenaris austriacoprussians. La guerra contra els governs de Guillem II i de Francesc Josep representa, en aquestes condicions, per al govern revolucionari de Rússia una necessitat. ¿Quines posicions adoptarien el proletariat alemany i l'austriac? És obvi que no poden mirar indiferentment com els seus exèrcits nacionals menen una croada contrarevolucionària. La guerra d'una Alemanya feudal burgesa contra una Rússia revolucionària significa absolutament la revolució proletària a Alemanya. A qui aquesta afirmació li sembla massa categòrica li recomanem que s'imagini un altre esdeveniment històric en aquest cas la probabilitat d'una oberta prova de força entre els obrers i els reaccionaris alemanys seria més gran.

Quan el nostre ministeri d'octubre³² proclamà inesperadament la llei marcial a Polònia, s'estengué el rumor molt plausible que açò havia ocorregut sota la instigació de Berlín. En la vespra de la dissolució de la Duma³³, el periòdic governamental informava, en forma d'amenaça, sobre negociacions que s'havien realitzat entre els governs de Berlín i Viena amb vistes a una intervenció armada en els assumptes interiors de Rússia per tal d'acabar amb l'agitació. Cap desmentit ministerial pogué dissipar l'efecte torbador d'aquesta notícia. Estava clar que es preparava, en les corts dels tres estats veïns, un sagnant tribunal contrarevolucionari per a castigar amb mà de ferro. Com si hagués pogut passar d'una altra forma! ¿Podien observar passivament les monarquies semif feudals veïnes com les flames de la revolució enllumenaven en les fronteres de les seues propietats?

Encara que la revolució russa estava encara lluny de la seua victòria, ja havia tingut efecte, via Polònia, sobre Galitzia. “¿Qui hagués previst fa un any [s'exclamà Daszinski, al maig d'enguany, en la conferència de la socialdemocràcia polonesa en Lemberg] el que ocorre ara en Galitzia? Tenim ací ara un gran moviment camperol que ha motivat sorpresa en tota Àustria. Zbaraz elegeix a un socialdemòcrata com sots-mariscal del Consell regional. Els llauradors editen un periòdic socialista revolucionari i l'anomenen *Bandera Roja*; grans manifestacions de masses en què participen 30.000 pagesos; desfilades amb banderes roges i cançons revolucionàries, en els pobles de Galitzia, anteriorment tan tranquils i apàtics... Què passarà quan el clamor de la nacionalització del sòl els arribe des de Rússia a aquests camperols depauperats?»

Kautsky assenyala, en les seues discussions amb el socialista polonès Lusnia fa més de dos anys, que Rússia no hauria de ser considerada per

³² [Ministeri del compte Witte, designat primer ministre pel tsar el dia de la publicació del manifest del 17 d'octubre de 1.905.]

³³ [21 de juliol de 1.906, començament de la dictadura de Stolipin.]

més temps com un tronc col·locat sobre les cames de Polònia ni que Polònia era el cap de l'avantguarda oriental de l'Europa revolucionària que hagués envaït les estepes de la barbàrie moscovita. En el cas de la continuació i de la victòria de la revolució russa (segons el que s'ha dit per Kautsky) “la qüestió polonesa es farà de nou crítica però no en el sentit de Lusnia; Polònia ensenyarà les dents, no contra Rússia sinó contra Àustria i Alemanya; i, si és que arriba a servir a la causa de la revolució, la seua tasca no serà la de defensar la revolució contra Rússia sinó la de portar-la des de Rússia a Àustria i Alemanya”. Ara aquesta predicció està molt més a vora de la realitat del que hagués pogut pensar el propi Kautsky.

Però una Polònia revolucionària no és, de cap manera, l'únic punt de sortida possible per a la revolució europea. Hem assenyalat més dalt que, ja des de fa dècades, la burgesia ha eludit sistemàticament la solució de molts problemes complexos i urgents, no sols en política interior sinó també en l'exterior. Tanmateix que els governs burgesos han posat sobre les armes enormes quantitats d'homes, els manca la força per a determinar-se a solucionar amb l'espasa les complicades qüestions de la política internacional. Només un govern recolzat per una nació els interessos vitals de la qual estan amenaçats, o bé un govern que ha perdut el sòl baix els seus peus i que es senta impulsat pel valor de la desesperació, pot enviar a morir a centenars de milers d'homes. En les actuals condicions del desenrotllament polític i de la tècnica militar, del sufragi universal i del servei militar obligatori, només una confiança profunda per part de la nació o un foll arravatament de còlera pot fer que dues nacions entren en conflicte. En la guerra francoprussiana de 1.870 veiem, d'una banda, a Bismarck, lluitant per la prussificació, és a dir, per la unificació d'Alemanya (una necessitat elemental que sentia tot alemany) i, d'altra banda, al govern de Napoleó III, insolent, impotent, mensypreat pel poble, disposat a qualsevol aventura que li proporcionés un termini d'altres dotze mesos de vida. En la guerra rusojaponesa, els papers estaven distribuïts de manera semblant: d'una banda el govern del micado lluitant pel domini del capital japonès sobre Àsia oriental sense que pogués oposar-se-li cap proletariat revolucionari fort; d'altra banda, un govern autocràtic i caduc que s'esforçava a compensar les seues derrotes en l'interior amb victòries en l'estranger.

En els vells països capitalistes no hi ha necessitats ‘nacionals’, és a dir necessitats de la *societat burgesa sencera*, de les quals la burgesia pogués sentir-se defensora. Els governs d'Anglaterra, França, Alemanya o Àustria ja no són capaços de menar guerres nacionals. Els interessos vitals de les masses populars, els interessos de les nacionalitats oprimides o la bàrbara política interior d'un país veí no indueixen cap govern burgès a entrar en una guerra que pogués tenir un caràcter alliberador i per tant nacional.

D'altra banda, els interessos de la cobdícia capitalista, que amb tanta freqüència impulsen, ara aquest govern, ara aquell, a cascavellejar els esperons i fer soroll amb els sabres davant els ulls de tot el món, no poden provocar el més mínim eco en les masses populars. Per aquest motiu, la burgesia no pot o no vol provocar o realitzar guerres nacionals. Les últimes experiències en el sud d'Àfrica i després en l'est d'Àsia demostraren on menen, en les condicions actuals, les guerres antinacionals. La greu derrota del conservadorisme imperialista a Anglaterra té com a causa, i no la menys important, la lliçó de la guerra dels bòers; l'altra conseqüència, molt més important i més perillosa per a la burgesia anglesa, de la política imperialista, és l'autonomia política del proletariat anglès que, una vegada iniciada, avançarà amb botes de set llegües. I no cal recordar les conseqüències de la guerra rusojaponesa per al govern de Petersburg. Però inclús prescindint d'aquestes dues experiències, els governs europeus tenen cada vegada més temor de col·locar el proletariat, des que ha començat a ser independent, davant del dilema: guerra o revolució. Precisament aquesta por a l'aixecament proletari incita els partits burgesos a acordar immenses sumes per a despeses militars i a declarar, alhora, solemnes manifestos de pau; els incita a somiar amb tribunals internacionals d'arbitratge i àdhuc amb l'organització dels Estats Units d'Europa. És una declamació ridícula que no pot eliminar naturalment ni l'antagonisme entre els estats ni els conflictes armats.

La pau armada que es produí a Europa després de la guerra francoprussiana es basava en un sistema d'equilibri europeu, el qual no sols suposava la invulnerabilitat de Turquia, la divisió de Polònia, la conservació d'Àustria (aquest vestit d'Arlequí etnogràfic) sinó també l'existència del despotisme rus en el paper de gendarme, armat fins les dents, de la reacció europea. La guerra rusojaponesa assestà un dur colp a aquest sistema, mantingut dempeus artificialment, en què l'autocràcia tenia una posició de primer rang. Rússia se'n sortí, per una certa època, de l'anomenat concert de potències. L'equilibri estava destruït. Els èxits japonesos inflamaren, d'altra banda, els instints conquistadors de la burgesia capitalista, i especialment de la bossa, d'una gran importància dins de la política actual. La possibilitat d'una guerra en sòl europeu ha crescut considerablement. Per totes bandes maduren conflictes i encara que fins ara hagen estat resolts per mitjà de la diplomàcia, això no és cap garantia per al dia de demà. Una guerra europea, però, significa inevitablement la revolució europea³⁴.

Ja durant la guerra rusojaponesa, el partit socialista de França va declarar que, en cas d'una intervenció del govern francès a favor de l'autocràcia, cridaria el proletariat a prendre les mesures més decidides, inclús fins a

³⁴ [En l'edició de 1.919, aquesta frase està subratllada.]

arribar a l'aixecament. Al març de 1.906, quan s'aguditzava el conflicte francoalemany a causa del Marroc, el buró de la Internacional Socialista decidí, en el cas d'un perill bèl·lic, "concretar les mesures d'acció més apropiades per a tots els partits socialistes internacionals i tota la classe obrera organitzada a fi d'evitar i detenir la guerra". Cert, allò no passà de ser una resolució i per a comprovar la seua significació real caldria una guerra. La burgesia té totes les raons per a voler evitar tal experiment. Però per a desgràcia seua, la lògica de les relacions internacionals és més forta que la lògica dels diplomàtics.

La fallida de l'Estat rus (siga provocada pel balafament de la burocràcia o siga proclamada per un govern revolucionari que no vol responsabilitzar-se dels pecats del vell règim), la fallida de l'Estat rus, suscitarà una tremenda commoció en França. Els radicals, que actualment tenen en les seues mans el destí de França, han assumit, junt amb el poder, totes les funcions protectores, i entre elles també l'atenció dels interessos del capital. Per açò hi ha seriosos motius per a suposar que la catàstrofe financera (conseqüència de la fallida de l'Estat rus) es convertisca directament en una crisi política a França, que només podria acabar amb el traspàs del poder a les mans del proletariat. D'una o d'una altra manera (ja a causa d'una revolució a Polònia com a conseqüència d'una guerra europea, ja com resultat de la fallida de l'Estat rus) transcendirà la revolució als territoris de la vella Europa capitalista.

Però també sense la pressió exterior d'esdeveniments semblants com la guerra o la fallida pot sorgir, en un futur pròxim, la revolució en un dels països europeus com a conseqüència de l'extrema agudització de la lluita de classes. No volem fer ací cap suposició sobre quin dels països europeus serà el primer que anirà pel camí de la revolució; però és indubtable que els antagonismes de classe han assolit, en els últims anys, un alt grau de tensió en tots els països europeus.

El creixement colossal de la socialdemocràcia alemanya en el marc d'una constitució semiabsolutista menarà el proletariat per necessitat imperiosa a un xoc obert contra la monarquia feudal burgesa. La qüestió de la resistència mitjançant la vaga general contra un colp d'Estat ha arribat a ser des de l'any passat una de les qüestions centrals en la vida política del proletariat alemany. A França, el pas del poder als radicals deslliura decididament les mans del proletariat, que, en relació amb l'internacionalisme, estigueren lligades durant molt de temps per la col·laboració amb els partits burgesos; el proletariat socialista, que ha rebut les tradicions immortals de quatre revolucions, i la burgesia conservadora, que s'amaga rere la màscara d'un partit radical, estan acarats. En Anglaterra, on durant un segle sencer, dos partits burgesos s'asseien per

torn en el gronxador del parlamentarisme, començà fa poc de temps, per tota una sèrie de motius, el procés de separació política del proletariat. Mentre que a Alemanya aquest procés durava quatre dècades, la classe obrera britànica, disposant de forts sindicats i de gran experiència en la lluita econòmica, pot assolir, en pocs salts, l'exèrcit del socialisme continental.

La influència de la revolució russa sobre el proletariat europeu és extraordinàriament gran. No sols destrossarà a l'absolutisme de Petersburg, la força principal de la reacció europea, sinó que crearà també les condicions prèvies, necessàries per a la resolució, en la consciència i en l'ànim del proletariat europeu.

La tasca del partit socialista era i és la de revolucionar la consciència de la classe obrera en la mateixa mesura en què el desenvolupament del capitalisme ha revolucionat les condicions socials. No obstant, el treball d'agitació i organització en les files del proletariat està marcat per una inamovibilitat interna. Els partits socialistes europeus, especialment el més gran entre d'ells, l'alemany, han desenrotllat un conservadorisme propi, que és tant més gran com majors són les masses abraçades pel socialisme i com més alt és el grau d'organització i la disciplina d'aquestes masses. Conseqüentment, la socialdemocràcia, com organització, personificant l'experiència política del proletariat, pot arribar a ser, en un moment determinat, un obstacle directe en el camí de la disputa oberta entre els obrers i la reacció burgesa³⁵. En d'altres paraules: El conservadorisme propagandístic socialista d'un partit proletari pot, en un determinat moment, obstaculitzar la lluita directa del proletariat pel poder. El pes immens de la revolució es manifesta en el fet d'aniquilar la rutina de partit, destruir el conservadorisme i posar en l'ordre del dia la qüestió de la prova oberta de forces entre el proletariat i la reacció capitalista. La lluita pel sufragi universal a Àustria, Saxònia i Prússia s'ha aguditzat davall la influència directa de la vaga d'octubre a Rússia. La revolució en l'est contagiarà el proletariat de l'oest amb un idealisme revolucionari, despertant en ell el desig de parlar en "rus" amb els seus enemics.

Si el proletariat rus es troba en el poder, malgrat que no siga més que com a conseqüència de l'èxit temporal de la nostra revolució burgesa, aleshores tindrà l'hostilitat organitzada de la reacció internacional i la disposició al suport organitzat del proletariat internacional. Abandonada a les seues pròpies forces, la classe obrera russa seria destrossada inevitablement per la contrarevolució en el moment en què el camperolat s'apartés d'ella. No li restarà una altra alternativa que entrellaçar el destí de la seua dominació política, i per tant el destí de tota la revolució russa, amb el destí de la

³⁵ [En l'edició de 1.919 aquesta frase està subratllada.]

revolució socialista a Europa.

Posarà en la balança de la lluita de classes del món capitalista sencer l'immens poder estatal polític que li dóna la prosperitat temporal de la revolució burgesa russa. Amb el poder estatal a les mans, amb la contrarevolució a la seua esquena i la reacció europea davant de si, cridarà als seus companys de tot el món la consigna de lluita (i aquesta vegada a l'últim combat): *Proletaris de tots els països, uniu-vos!*

Apèndix. Prefaci (1.919)

El caràcter de la revolució russa era la qüestió principal al voltant de la qual s'agrupaven, segons la resposta que donaven, els diversos corrents d'idees i organitzacions polítiques en el moviment revolucionari rus. En la pròpia socialdemocràcia aquesta qüestió provocà, des que a causa del transcurs dels esdeveniments va començar a plantejar-se d'una forma concreta, les divergències d'opinions més grans. Des de 1.904, aquestes divergències d'opinions s'han expressat en dos corrents bàsics: el menxevisme i el bolxevisme. El punt de vista menxevic partia del principi que la nostra revolució era *burgesa*, és a dir, que la seua conseqüència natural seria el pas del poder a la burgesia i la creació de les condicions d'un parlament burgès. El punt de vista dels bolxevics, per contra, inclús reconeixent la inevitabilitat del caràcter burgès de la revolució venidora, plantejava la creació d'una república democràtica sota la dictadura del proletariat i del camperolat.

L'anàlisi social dels menxevics es caracteritzava per una superficialitat extraordinària i, en principi, queia en analogies històriques aproximatives (el típic mètode de la petita burgesia 'cult'). Les advertències que les circumstàncies del desenvolupament del capitalisme rus havien provocat grans contrastos entre els seus dos pols i havien condemnat a la insignificança a la democràcia burgesa, no impedié als menxevics, com tampoc no ho van fer les experiències dels següents esdeveniments, cercar incansablement una democràcia "autèntica", "vertadera", que hauria de posar-se al capdavant de la "nació" i introduir condicions parlamentàries, a ser possible democràtiques, amb vistes a un desenvolupament capitalista. Els menxevics intentaren sempre i en totes parts descobrir indicis de desenrotllament d'una democràcia burgesa, i quan no els van trobar se'ls imaginaren. Exageraven la importància de qualsevol declaració o discurs "democràtic" i subestimaven, al mateix temps, la força del proletariat i les

perspectives de la seua lluita. Els menxevics s'esforçaren tan fanàticament en trobar una democràcia burgesa dirigent de forma que quedés assegurat el caràcter burgès "legal" de la revolució, que ells mateixos s'encarregaren, amb més o menys èxit, durant la revolució, quan no aparegué cap democràcia burgesa dirigent, de complir amb els deures d'aquella. Està completament clar que una democràcia petit burgesa sense ideologia socialista alguna, sense un estudi marxista de les relacions de classe, no podia actuar, en les condicions de la revolució russa, d'una altra forma que com van actuar els menxevics com partit "dirigent" en la revolució de febrer. L'absència d'una base social seriosa sobre la qual recolzar una democràcia burgesa es va demostrar en les persones dels mateixos menxevics: caducaren ràpidament i foren escombrats per la continuació de la lluita de classes, ja en l'octau mes de la revolució.

Al revés, el bolxevisme no estava contagiats gens ni miqueta per la creença en el poder i en la força d'una democràcia burgesa revolucionària a Rússia. Des del principi va reconèixer la significació decisiva de la classe obrera en la revolució venidora, però el seu programa es limitava, en la primera època, als interessos de la gran massa camperola sense la qual (i contra la qual) la revolució no hagués pogut ser portada a terme pel proletariat. D'ací el reconeixement (interí) del caràcter demòcrata burgès de la revolució.

Segons la seua apreciació de les forces internes de la revolució i de les seues perspectives, l'autor no pertanyia, en aquell període, ni a un ni a l'altre corrent principal del moviment obrer rus. El punt de vista adoptat llavors per l'autor pot ser formulat d'una manera esquemàtica com segueix: corresponentment a les seues tasques més pròximes, la revolució comença sent burgesa, però després fa que es despleguen ràpidament potents antagonismes de classes i únicament assoleix la victòria si traspasa el poder a l'única classe capaç de col·locar-se al capdavant de les masses oprimides: el proletariat. Una vegada en el poder, el proletariat no vol ni pot limitar-se al marc d'un programa demòcrata burgès. Pot portar a terme la revolució només si la revolució russa es prolonga en una revolució del proletariat europeu. Aleshores se superarà el programa democràtic burgès de la revolució, junt amb el seu marc nacional, i la dominació política temporal de la classe obrera russa progressarà vers una dictadura socialista permanent. Però si Europa no avança, llavors la contrarevolució burgesa no tolerarà el govern de les masses treballadores a Rússia i empenyarà cap a enrere el país (força més enrere que la república democràtica d'obrers i camperols). El proletariat, doncs, arribat al poder, no ha de limitar-se al marc de la democràcia burgesa sinó que ha de desplegar la tàctica de la *revolució permanent*, és a dir anul·lar els límits entre el programa mínim i el màxim de la socialdemocràcia, passar a reformes socials cada vegada més profundes i buscar un suport directe i immediat en la revolució de

l'oest europeu. Aquesta posició ha de ser desenvolupada i fonamentada per aquest treball, reeditat ara i que va ser escrit en 1904-1906.

L'autor ha defès, durant una dècada i mitja, el punt de vista de la revolució permanent, però en avaluar les fraccions en lluita mútua dins de la socialdemocràcia cometé un error. Com llavors ambdues partien de les perspectives d'una revolució *burgesa*, l'autor creia que les divergències d'opinions no eren tan profundes com per a justificar una escissió. Al mateix temps esperava que el transcurs posterior dels esdeveniments demostraria clarament a tots, d'una banda, la falta de forces i la impotència de la democràcia burgesa russa, i per l'altra banda, el fet que al proletariat li seria objectivament impossible mantindre's en el poder dins del marc d'un programa democràtic; i que, en suma, això faria desaparèixer el terreny de les divergències d'opinió entre les fraccions.

Sense pertànyer a cap de les dues fraccions durant l'emigració, l'autor subestimava el fet cardinal que en les divergències d'opinions entre els bolxevics i els menxevics figuraven, de fet, un grup de revolucionaris inflexibles d'una banda, i per l'altre una agrupació d'elements cada vegada més disgregats per l'oportunisme i la manca de principis. Quan esclatà la revolució en 1917, el partit bolxevic representava una organització centralitzat forta, que havia absorbit els millors elements entre els obrers progressistes i de la intel·liguentsia revolucionària i que s'orientaven, en la seua tàctica, de complet acord amb la situació internacional i amb les relacions de classe a Rússia (després d'una breu lluita interior) cap a una dictadura socialista de la classe obrera. La fracció menxevic, en canvi, havia madurat, en aquella època, just prou per a realitzar (com ja hem mencionat) les tasques d'una democràcia burgesa.

En editar de nou el seu treball, l'autor desitja, no sols explicar aquells fonaments teòrics de base que, des dels començaments de l'any 1917, li permetien a ell i altres camarades que van estar durant una sèrie d'anys fora del partit bolxevic, d'entrellaçar el seu propi destí amb el del partit (aquesta declaració personal no seria un motiu suficient per a una reedició del llibre), sinó també recordar aquella anàlisi historicosocial de les forces motrius de la revolució russa, segons la qual la conquesta del poder polític per la classe obrera podia i havia de considerar-se com a tasca de la revolució russa (i açò molt abans que la dictadura del proletariat arribés a ser un fet consumat). El fet que ara puguem editar sense modificacions un treball escrit en 1906 i formulat en els seus trets bàsics ja en 1904, és una mostra convincent que la teoria marxista no està de banda del suport menxevic a una democràcia burgesa, sinó de banda del partit que de fet realitza actualment la dictadura de la classe obrera.

La instància última de la teoria segueix sent l'experiència. El fet que els

esdeveniments en els quals participem ara i les formes d'aquesta participació estigueren ja previstos, en els seus trets bàsics, fa una dècada i mitja, és una prova irrefutable que la teoria marxista ha estat aplicada correctament per nosaltres.

En l'apèndix reproduïm l'article «La lluita pel poder», que va aparèixer en el periòdic parisenc *Nache Slovo* [*La nostra Paraula*]³⁶ del 17 d'octubre de 1.915. L'article té una funció polèmica: en ell es parteix de la crítica de la “carta” programàtica del líder del menxevisme “als camarades de Rússia”, i s'arriba a la conclusió que, en la dècada posterior a la revolució de 1905, el desenvolupament de les relacions de classes minava més encara les aspiracions menxevics per una democràcia burgesa, havent unit, per contra, més estretament el destí de la revolució russa amb la qüestió de la dictadura de la classe obrera. Cal ser testarrut per a parlar, encara, després d'una lluita ideològica d'anys, de “l'aventurerisme” de la revolució d'octubre!

Quan es parla de la relació dels menxevics amb la revolució, no es pot evitar mencionar la degeneració menxevic de Kautsky, que expressa ara en la “teoria” dels Martov, Donen i Tseretelli la seua pròpia decadència teòrica i política. Després d'octubre del 1917 escoltarem dir a Kautsky que la conquesta del poder polític per mitjà de la classe obrera, també seria la tasca històrica del partit socialdemòcrata però que (atès que el partit comunista rus no ha arribat al poder entrant per la porta ni a l'hora prevista en l'horari de Kautsky) s'hauria de deixar la república soviètica a la correcció de Kerenski, Tseretelli i Txernov. Aquesta crítica pedant reaccionària de Kautsky, ha d'haver sorprès encara més els camarades que han viscut amb plena consciència el període de la primera revolució russa i que han llegit l'article de Kautsky de 1.905-1.906. Aleshores compregué i reconegué Kautsky (segurament no sense la influència benefactora de Rosa Luxemburg) que la revolució russa no podria acabar en una república democràtica burgesa, sinó que hauria de menar, donat el nivell aconseguit per la lluita de classes en l'interior del país i la situació internacional del capitalisme, a la dictadura de la classe obrera. Kautsky parlava llavors directament d'un govern obrer amb majoria socialdemòcrata. No se li ocorria fer dependre el transcurs real de la lluita de classes de combinacions superficials i temporalment limitades de la democràcia política. Kautsky comprenia aleshores que una revolució comença primerament amb el despertar de masses de milions de camperols i petitburgesos, i ni tan sols d'un colp sinó lentament, capa per capa; que, en el moment en què la lluita entre el proletariat i la burgesia capitalista s'apropa al seu moment decisiu, es troben encara àmplies masses

³⁶ [Diari rus publicat a París de 1914 a 1917, sobre el qual Trotski exercí una gran influència, des de la seua arribada a París (1.914) fins la seua expulsió (1916).]

camperoles a un nivell primitiu de desenrotllament polític, donant els seus vots als partits polítics de les capes intermèdies, que precisament reflecteixen únicament l'endarreriment i els prejudicis dels camperols. Kautsky compregué llavors que el proletariat, una vegada que ha arribat a la conquesta del poder per la lògica de la revolució, no pot ajornar les seues funcions arbitràriament per un temps indefinit, ja que amb aquesta renúncia deixaria el camp lliure a la contrarevolució. Kautsky compregué aleshores que el proletariat, si té el poder revolucionari en les seues mans, no farà el destí de la revolució dependent de l'estat d'ànim passatger de les masses menys conscients i despertes, sinó que, per contra, convertirà tota l'autoritat pública que es concentra en les seues mans en un aparell d'il·lustració i organització d'aquestes masses llauradores més endarrerides i ignorants. Kautsky va comprendre que anomenar a la revolució russa una revolució burgesa i limitar les seues tasques consegüentment, significa no comprendre res del que passa en el món. Va reconèixer correctament, junt amb els marxistes revolucionaris de Rússia i Polònia, que (si el proletariat rus aconseguia el poder abans que l'europeu) hauria d'aprofitar la seua posició de classe dominant no per a traspasar urgentment les seues posicions a la burgesia, sinó per a recolzar poderosament la revolució proletària a Europa i en tot el món. Totes aquestes perspectives internacionals, penetrades per l'esperit de la doctrina marxista, no es feien dependents, ni per a Kautsky ni per a nosaltres, de com i per qui votaria els llauradors al novembre i desembre de 1917 en les eleccions de l'anomenada Assemblea Constituent.

Ara, quan les perspectives traçades fa 15 anys han arribat a ser realitat, Kautsky nega a la revolució russa l'acta de reconeixement amb l'argumentació que no ha estat lliurada en la comissaria política de la democràcia burgesa. Què fet més sorprenent! Que increïble enviliment del marxisme! Pot dir-se amb tot dret que la decadència de la Segona Internacional ha trobat una expressió inclús més horrible en aquest judici filisteu sobre la revolució russa d'un dels seus més grans teòrics, que a causa de l'acord respecte als crèdits de guerra del 4 d'agost.

Kautsky desenrotllà i defensà durant dècades les idees de la revolució social. Ara, quan ha esclatat, s'aparta ple d'espant. Es resisteix al poder soviètic a Rússia i adopta una postura hostil contra el moviment poderós del proletariat comunista a Alemanya. Kautsky s'assembla desconcertantment a un mestret d'escola miserable que descriu, any rere any, en les quatre parets de la seua classe florida, als seus alumnes la primavera i després, quan per fi al final de la seua activitat pedagògica, surt una vegada a veure la naturalesa en primavera, no reconeix la primavera, s'enfada (el que puga enfadar-se un mestret d'escola) i cerca demostrar que la primavera no és cap primavera sinó només un gran desordre de la

naturalesa, ja que atempta contra les lleis de les ciències naturals. Què bé està que els obrers no es fien d'aquest pedant, equipat de tan alta autoritat, sinó que es fien de la veu de la primavera! Nosaltres, els deixebles de Marx, seguim convençuts, junt amb els obrers alemanys, que la primavera de la revolució ha començat en complet acord amb les lleis de la naturalesa social i, alhora, amb la teoria marxista; ja que el marxisme no és el punter d'un mestret d'escola que està per dalt de la història sinó l'anàlisi social de les vies i formes del procés històric tal com es realitza en realitat.

No he modificat els textos dels dos treballs impresos (de 1.906 i de 1.915). Originàriament volia completar-los amb notes que acostaren la representació al moment actual. Però al llegir el text he abandonat aquest projecte. Si hagués volgut entrar en detalls hauria duplicat amb les notes el volum del llibre, per a això, en l'actualitat, em manca temps; a més a més, per al lector, semblant "llibre de dos pisos" hauria estat incòmode. Però crec que allò principal és que el raonament s'aproxima, en els seus trets essencials, a la situació actual i el lector que es sotmeta a la molèstia d'estudiar aquest llibre amb més atenció completarà, sense esforçar-se, la representació amb els fets necessaris de l'experiència de la revolució actual.

L. Trotski
12 de març de
1.919
Kremlin

